National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

SOU
1963:11

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:11

Inrikesdepartementet

UPPEHÅLLSTILLSTÅND M. M.

FÖR

UTLÄNDSKA STUDERANDE

UTLÄNNINGSUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

I

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet. Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. Fö.
6. Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. Idun. 212 s. I.
7. Utlännings tillträde till offentlig tjänst. Svenska Reproduktions AB. 40 s. Ju.
8. Preliminär nationalbudget för år 1963. Marcus. IV + 97 s. Fi.
9. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. Hæggström. 509 s. E.
10. Universitetsväsendets organisation. Hæggström. 190 s. E.
11. Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. Idun. 54 s. I.

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:11

Inrikesdepartementet

UPPEHÅLLSTILLSTÅND M.M.

FÖR

UTLÄNDSKA STUDERANDE

UTLÄNNINGSUTREDNINGENS

BETÄNKANDE

I

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG ESSELTE

STOCKHOLM 1963

Innehåll

Förteckning över använda förkortningar 4

Skrivelse till Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet 5

Förslag till kungörelse om ändring i utlänningskungörelsen 7

Kapitel I. Inledning 9

Kapitel II. Tillträde till utbildning 10
Teoretiska studier 10
Praktisk utbildning 16

Kapitel III. Studiesociala förhållanden 20

Kapitel IV. Huvuddragen av den svenska utlänningslagstiftningen. 27

Kapitel V. Praxis i tillståndsärenden avseende utländska studerande . . . 35

Kapitel VI. Utländsk rätt 37

Kapitel VII. Övervägande och förslag 41
Allmänna synpunkter 41
Inresa och uppehåll 43
Arbetstillstånd 50
Övriga frågor 53

Förkortningar

AIESEC	Association Internationale des Etudiants en Sciences Economiques et Commerciales (organisation för praktikantutbyte)
FAO	Food and Agriculture Organization (FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation)
FN	Förenta Nationerna
IAEA	International Atomic Energy Agency (FN-organ för samarbete i fråga om atomenergins fredliga användning)
IAESTE	International Association for the Exchange of Students for Technical Experience (organisation för praktikantutbyte)
ICAO	International Civil Aviation Organization (FN-organ för civilflyg)
IFMSA	International Federation of Medical Students Association (organisation för praktikantutbyte)
IGS	International Graduate School (samhällsvetenskaplig kurs för engelsktalande studenter, anordnad av the Institute for English-Speaking Students vid Stockholms universitet)
ITU	International Telecommunication Union (FN-organ för telefrågor)
KF	Kooperativa Förbundet
LO	Landsorganisationen i Sverige
NIB	Nämnden för internationellt bistånd
SFS	Sveriges Förenade Studentkårer
SSSF	Stiftelsen Stockholms Studenters Stipendiefond
SIP	Svenska Industrins Praktiknämnd (organisation för praktikantutbyte)
SJY	Stockholm Junior Year (ettårig kurs vid the Institute for English-Speaking Students, motsvarande tredje läsåret vid ett college)
SL	Sveriges Lantbruksförbund
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (FN-organ för utvecklingsarbete på undervisningens, vetenskapens och kulturens område)
WHO	World Health Organization (FN:s världshälsoorganisation)
WMO	World Meteorological Organization (FN-organ för internationellt meteorologiskt samarbete)

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Inrikesdepartementet

Genom beslut den 1 december 1961 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för utredning om utformningen av utlänningskontrollen jämte därmed sammanhängande frågor.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 11 december 1961 såsom sakkunniga lagmannen Bengt Lännergren, ordförande, ledamoten av riksdagens första kammare, Bengt Elmgren, ledamoten av riksdagens andra kammare, Carl Eric Hedin, lagbyråchefen Eskil Hellner, ledamoten av riksdagens andra kammare, Jan-Ivan Nilsson, och ledamoten av riksdagens första kammare, fru Ingrid Segerstedt Wiberg.

Till sekreterare åt de sakkunniga förordnades den 12 januari 1962 numera hovrättsassessorn Harry Tjernberg.

De sakkunniga har antagit benämningen utlänningsutredningen.

Den ökade tillströmningen av utländska studerande till vårt land har medfört ett alltmer framträdande behov av att genom kompletterande bestämmelser på tillståndsgivningens område bereda de utländska studerandena en tryggare ställning under deras vistelse här. Frågan om de utländska studerandena och utlänningslagstiftningen har under senare tid också kommit att tilldra sig stor uppmärksamhet i den offentliga debatten. På grund härav har utredningen ansett sig böra särskilt uppta de frågor, som berör de utländska studerandena och deras ställning i rättsligt hänseende.

Utredningen får härmed vördsamt överlämna betänkande angående Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande.

Utredningsarbetet fortsätter med övriga frågor, som ingår i utredningens uppdrag.

Stockholm i januari 1963.

Bengt Lännergren

Bengt Elmgren *Carl Eric Hedin* *Eskil Hellner*

Jan-Ivan Nilsson *Ingrid Segerstedt Wiberg*

/ Harry Tjernberg

Förslag till

Kungörelse

om ändring i utlänningskungörelsen den 4 juni 1954 (nr 457).

Härigenom förordnas att 27 och 37 §§ utlänningskungörelsen den 4 juni 1954 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
27 §.	
Utlänning äger — — — innehar bosättningstillstånd.	
	Utlänning, som är inskriven vid läroanstalt här i riket och vilkens försörjning under studietiden är tryggad genom egna medel, stipendium, studielån eller på annat sätt, må ej utan särskilda skäl vägras uppehållstillstånd för denna tid.
Har annan — — — — — — tre månader.	
Utan hinder av vad i *andra* stycket stadgas äger viseringsfri utlänning som innehar uppehållstillstånd i Danmark, Finland eller Norge under den tid tillståndet gäller vistas här i riket under en tid av tre månader.	Utan hinder av vad i *tredje* stycket stadgas äger viseringsfri utlänning som innehar uppehållstillstånd i Danmark, Finland eller Norge under den tid tillståndet gäller vistas här i riket under en tid av tre månader.
Vid tillämpning av bestämmelserna i första och *tredje* styckena skall den uppehållstillståndsfria tiden räknas från och med inresedagen i riket, dock att om utlänningen före senaste inresan tidigare vistats i riket, å den uppehållstillståndsfria tiden skall avräknas tiden för utlänningens vistelse i riket under tiden sex månader före senaste inresan.	Vid tillämpning av bestämmelserna i första och *fjärde* styckena skall den uppehållstillståndsfria tiden räknas från och med inresedagen i riket, dock att om utlänningen före senaste inresan tidigare vistats i riket, å den uppehållstillståndsfria tiden skall avräknas tiden för utlänningens vistelse i riket under tiden sex månader före senaste inresan.
Vid tillämpning av bestämmelserna i *andra* stycket skall den uppe-	Vid tillämpning av bestämmelserna i *tredje* stycket skall den uppe-

(Nuvarande lydelse)	*(Föreslagen lydelse)*
hållstillståndsfria tiden räknas från och med den dag, då utlänningen från annat land än Sverige, Danmark, Finland eller Norge inrest i något av dessa länder, dock att om utlänningen tidigare vistats i något av nämnda länder å den uppehållstillståndsfria tiden skall avräknas tiden för utlänningens vistelse i det landet under sex månader före senaste inresan.	hållstillståndsfria tiden räknas från och med den dag, då utlänningen från annat land än Sverige, Danmark, Finland eller Norge, inrest i något av dessa länder, dock att om utlänningen tidigare vistats i något av nämnda länder å den uppehållstillståndsfria tiden skall avräknas tiden för utlänningens vistelse i det landet under sex månader före senaste inresan.

37 §.

1 mom. Utlänning äger — — — innehava arbetstillstånd.

Befriade från — — — föreläsning, ävensom

h) för en tid av fjorton dagar montör eller teknisk instruktör, som styrker att han har att utföra brådskande arbete i samband med uppsättning eller reparation av maskiner eller dylikt.	h) för en tid av fjorton dagar montör eller teknisk instruktör, som styrker att han har att utföra brådskande arbete i samband med uppsättning eller reparation av maskiner eller dylikt; *samt*
	i) för tiden den 15 maj—den 15 september utlänning som avses i 27 § andra stycket denna kungörelse.

2 mom. Utlänningskommissionen äger — — — eller idrottsutövning.

3 mom. Polismyndighet äger — — — ofördröjligen underrättas.

Denna kungörelse träder i kraft den — — —

KAPITEL I

Inledning

I anförande till statsrådsprotokollet över inrikesärenden den 1 december 1961 yttrade departementschefen, såvitt nu är i fråga, bl. a. följande.

Den svenska hjälpen till underutvecklade länder tar sig i allt större utsträckning uttryck i utbildning här av teknisk, administrativ, medicinsk och annan personal från dessa länder. Utbildningen, som stundom följes av eller kombineras med någon tids praktisk verksamhet här i riket, förutsätter givetvis att den studerandes möjligheter att uppehålla sig i landet är tryggade. Frånvaron av generella regler för meddelande av uppehållstillstånd medför emellertid en osäkerhet härvidlag som står i stark motsättning till de studerandes berättigade önskemål att kunna på förhand bedöma huruvida uppehållstillstånd kommer att meddelas i den utsträckning att studietiden här blir meningsfull. På detta område synes behov föreligga av normer för meddelande av uppehållstillstånd, helst som antalet stipendiater kan väntas komma att öka starkt. Det synes böra utredas hur dylika normer bör utformas. Det bör härvid beaktas att i fråga om denna kategori utlänningar uppehållstillstånden icke har någon nämnvärd betydelse för avvägningen av immigrationen med hänsyn till allmänna intressen såsom sysselsättning, försörjning etc.

Departementschefen uttalade i fortsättningen, att det syntes vara av värde om man införde någon form av hjälp åt utlänningar med råd och anvisningar även i andra fall än då biträde kan förordnas enligt gällande bestämmelser, och förklarade, att det torde böra ankomma på utredningen att närmare undersöka behovet av utvidgad rättshjälp och, om sådant behov ansågs föreligga, framlägga förslag hur hjälpen borde utformas.

Departementschefen anförde vidare, att utredningsarbetet borde bedrivas under hänsynstagande till den nordiska passkontrollöverenskommelsen av den 12 juli 1957 och de förutsättningar i fråga om en likartad nordisk utlänningspolitik, på vilka denna vilar.

Under arbetets gång har utredningen inhämtat upplysningar vid sammanträden med företrädare för statens utlänningskommission, universitetskanslersämbetet, nämnden för internationellt bistånd, Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet, the Instiute for English-Speaking Students samt Sveriges Förenade Studentkårer och Stockholms Universitets Studentkår. Utredningen har därjämte — såsom förutsattes i direktiven — undersökt den praxis, som utbildat sig på tillståndsgivningens område, och därvid även tagit del av ett stort antal ärenden avseende utländska studerande.

KAPITEL II

Tillträde till utbildning

Teoretiska studier

De bestämmelser, som reglerar villkoren för inskrivning av utlänningar vid universiteten och högskolorna, är av högst varierande utformning och innehåll.

Behörig att inskrivas såsom studerande vid *universitet* är enligt 88 § 1 mom. universitetsstatuerna *dels* den som avlagt svensk studentexamen eller förvärvat sådan utbildning, att han enligt gällande bestämmelser angående vidgat tillträde till högre studier skall likställas med den som avlagt studentexamen, *dels* den som avlagt handelsgymnasieexamen enligt fordringarna för sådan examen på treårigt handelsgymnasium, *dels* den som inskrivits vid annat svenskt universitet eller karolinska institutet och *dels* den som avlagt studentexamen i de övriga nordiska länderna enligt därstädes gällande bestämmelser.

Den som i Belgien, Eire, Frankrike, Grekland, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Storbritannien, Turkiet, Västtyskland och Österrike avlagt examen, vilken medför behörighet att i det land, där examen avlagts, vinna tillträde till universitet eller motsvarande vetenskaplig läroanstalt, må enligt de av universitetskanslern med stöd av 88 § 1 mom. andra stycket universitetsstatuterna utfärdade föreskrifterna efter tillstånd av vederbörande universitets rektor inskrivas vid universitetet. — Den som eljest utomlands avlagt dylik examen må enligt kanslerns föreskrifter inskrivas såsom studerande först sedan kanslern i varje särskilt fall givit rektor bemyndigande att lämna tillstånd till inskrivning.

Enligt 88 § 2 mom. universitetsstatuterna må kanslern därjämte, när skäl är därtill, på särskild ansökan meddela annan studerande tillstånd till inskrivning vid universitetet samt föreskriva villkor härför. Föreligger i visst fall särskilda förhållanden, äger kanslern hänskjuta ärendet till Kungl. Maj:t.

Behörig att vinna tillträde till de anatomikurser, som inleder studierna vid *universitetens medicinska fakulteter, karolinska mediko-kirurgiska institutet* och *medicinska högskolan i Umeå,* är enligt av universitetskanslern utfärdade bestämmelser angående tillträde till medicinska studier endast svensk medborgare, som avlagt svensk studentexamen eller enligt kungörelsen angående vidgat tillträde till högre studier är likställd med den som avlagt stu-

dentexamen, samt erhållit minst godkänt betyg i vissa såsom obligatoriska betecknade läroämnen.

Efter medgivande av kanslern har utöver det fastställda antalet medicine studerande ett fåtal utländska studerande beretts tillträde till anatomikurserna.

I fråga om tillträde till *tandläkarhögskolorna* gäller i huvudsak samma bestämmelser som för tillträde till medicinska studier.

Vid tandläkarhögskolorna nyinskrevs under läsåren 1956/57—1960/61 tillhopa 32 icke-nordiska studerande.

Med stöd av bestämmelserna i kanslerns föreskrifter och i 88 § 2 mom. universitetsstatuterna meddelas årligen ett stort antal beslut angående inskrivning vid rikets universitet av icke-nordiska medborgare med utländsk studentexamen eller närmast motsvarande examen. Under år 1961 lämnade sålunda kanslersämbetet bemyndigande åt rektorsämbetena vid rikets universitet att lämna tillstånd till inskrivning av sammanlagt 70 icke-nordiska studerande med dylik examen. I detta antal är icke medräknade de fall, då rektorsämbetena med stöd av kanslerns föreskrifter själva beslutat om inskrivning. Tillstånd till inskrivning av icke-nordiska studerande enligt 88 § 2 mom. har under år 1961 av kanslersämbetet lämnats i ett 40-tal fall.

Vid kanslersämbetets prövning av de framställningar, som ämbetet har att pröva, tas hänsyn framför allt till andra studiemeriter, vilka kan anses styrka vederbörandes förmåga att bedriva akademiska studier. Fram till mars månad 1962 inhämtade ämbetet regelmässigt utlåtande från utlänningskommissionen i ärenden rörande inskrivning av icke-nordiska medborgare beträffande sökandens personliga förhållanden. I vissa fall ledde detta remissförfarande till att ämbetet icke gav dispens från gällande behörighetsföreskrifter.

Studerande vid de *tekniska högskolorna* är *dels* ordinarie studerande, vilka följer undervisningen till den omfattning, som erfordras för att avlägga examen, *dels* specialstuderande, vilka följer undervisningen i ett eller flera läroämnen efter eget val med rätt att i dessa ämnen erhålla kunskapsbetyg, och *dels* extra studerande, vilka följer undervisningen i ett eller flera läroämnen efter eget val men som icke erhåller kunskapsbetyg.

Behörig att vinna inträde som *ordinarie studerande* är enligt de för de tekniska högskolorna utfärdade stadgarna *dels* den som avlagt godkänd studentexamen samt erhållit minst betyget godkänt i matematik, fysik och kemi och därjämte företer vederbörligt intyg om färdighet i teckning till det mått som erfordras för vitsordet godkänt i studentexamen, *dels* den som vid avgång från något av statens tekniska gymnasier eller enligt stadgarna jämställda läroanstalter uppfyller motsvarande kunskapsfordringar. Behörig är vidare den som genom intyg om praktisk verksamhet, utövad under minst två år efter fyllda 18 år, visar sig äga framstående anlag för något av de yrken, för

vilka högskolan ger utbildning, samt genom intyg, som godkänts av kollegienämnden vid högskolan, styrker sig äga kunskaper och färdighet motsvarande ovannämnda fordringar samt i svenska språket och två främmande levande språk, däribland engelska eller tyska, vad därutinnan fordras i studentexamen eller i avgångsexamen från högre tekniskt läroverk. Den som icke är behörig att vinna inträde såsom ordinarie studerande må dock av överstyrelsen förklaras behörig därtill, varvid överstyrelsen äger bestämma villkor för inträdet. Därest överstyrelsen beträffande utlänning finner särskilda förhållanden föreligga, skall ärendet hänskjutas till Kungl. Maj:t för avgörande.

Behörig att vinna inträde såsom *specialstuderande* är den som avlagt examen vid universitet, högskola eller annan högre läroanstalt eller som inom något industriellt eller tekniskt yrke efter fyllda 18 år utövat minst två års väl vitsordad praktisk verksamhet av beskaffenhet att av rektor godkännas. Därjämte erfordras att sökanden styrker sig äga det kunskapsmått, som rektor finner vara behövligt för de avsedda studierna.

Såsom *extra studerande* må, i den mån undervisningen i övrigt medgiver det, antas den som önskar tillgodogöra sig viss del av undervisningen vid högskolan och anses äga nöjaktiga förutsättningar därtill.

Är antalet behöriga sökande större än som till första årskursen enligt kollegienämndens beprövande må antas skall urvalet bland inträdessökandena ske med hänsynstagande till skicklighet såväl i de för undervisningen i högskolan grundläggande ämnena som i språk samt till att svensk medborgare äger företräde framför utländsk.

Sedan lång tid tillbaka har antalet sökande till de tekniska högskolornas olika avdelningar varit avsevärt större än antalet tillgängliga platser. På grund härav har ett av överstyrelsen fastställt poängberäkningssystem måst tillämpas vid intagning av studerande. Med hänsyn till svårigheterna att fastställa ett tillfredsställande poängberäkningssystem för utländska betyg antas enligt tillämpad praxis sökande med utländsk examen till en början såsom extra studerande i samtliga ämnen inom vederbörande avdelnings första årskurs. Efter en viss tids studier — i allmänhet omkring två år — antas de, om de visat sig kunna följa undervisningen på ett tillfredsställande sätt, såsom ordinarie studerande. Även när en sökande med utländsk examen antas såsom extra studerande, sker en approximativ bedömning av hans meriter. Den rådande konkurrensen om tillgängliga platser har medfört, att antalet utländska studerande vid de tekniska högskolorna i Sverige kommit att bli jämförelsevis ringa. Sålunda nyinskrevs under läsåren 1956/57—1960/61 tillhopa 129 icke-nordiska medborgare, varav 73 enbart under läsåret 1957/58.

Behörig att antas såsom studerande vid *handelshögskola* och *ekonomiska fakulteten* vid universitetet i Lund är enligt Kungl. Maj:ts bestämmelser 16 juni 1961 den som avlagt studentexamen eller förvärvat sådan utbildning att

han enligt gällande bestämmelser angående vidgat tillträde till högre studier skall likställas med den som avlagt studentexamen eller erhållit avgångsexamen vid tekniskt gymnasium eller vid handelsgymnasium, som står under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning, eller förut inskrivits vid svenskt universitet eller svensk högskola. Vid handelshögskolan i Stockholm må enligt bestämmelserna i ett mindre antal fall antas inträdessökande, som icke uppfyllt behörighetsvillkoren.

Vid handelshögskola nyinskrevs under läsåren 1956/57—1960/61 sammanlagt 38 icke-nordiska studerande.

Studerandena vid *lantbrukshögskolan* är ordinarie studerande och specialstuderande samt vid *skogshögskolan,* förutom nyssnämnda kategorier studerande, även extra studerande. I fråga om studerande vid *veterinärhögskolan* föreligger icke någon uppdelning i olika kategorier.

Behörig att vinna inträde såsom *ordinarie studerande* vid lantbruks- och skogshögskolorna samt såsom studerande vid veterinärhögskolan är enligt Kungl. Maj:ts kungörelser den 18 januari 1957 (nris 17, 19 och 21) den som avlagt svensk studentexamen eller enligt kungörelsen angående vidgat tillträde till högre studier är likställd med den som avlagt studentexamen samt erhållit minst godkänt vitsord i kemi, fysik, matematik samt biologi med hälsolära.

Om till inträde anmält sig flera behöriga sökande än som kan antas, sker antagningen i turordning på grundval av en för varje sökande beräknad slutlig poängsumma, som erhålles genom sammanräkning av poängvärdena för samtliga antagningsmeriter. Behörig svensk sökande äger företräde framför utländsk.

Såsom *specialstuderande vid lantbrukshögskolan* må enligt Kungl. Maj:ts stadgar den 22 juni 1950 (nr 492) antas den som av lärarkollegiet vid högskolan prövas äga erforderliga förutsättningar för att tillgodogöra sig den undervisning, i vilken sökanden anmält sig vilja delta.

Såsom *specialstuderande vid skogshögskolan* må enligt Kungl. Maj:ts stadgar den 24 november 1950 lärarrådet vid högskolan, efter därom gjord ansökan, för ett år i sänder anta den som genom avlagd examen vid universitet, högskola eller annan högre läroanstalt eller på annat sätt styrker sig äga det kunskapsmått som lärarrådet finner vara behövligt för de i ansökningen angivna studierna. — Såsom *extra studerande vid skogshögskolan* må, i den mån undervisningen i övrigt medgiver det, rektor anta den som önskar tillgodogöra sig viss del av undervisningen och anses äga nöjaktiga förutsättningar härför.

Vid jordbrukets högskolor nyinskrevs under läsåren 1956/57—1960/61 tillhopa 19 icke-nordiska ordinarie studerande.

The Institute for English-Speaking Students tillhör Stockholms universitet och har till uppgift att inom universitetet meddela undervisning på

engelska språket för studenter från utländska universitet. Institutet står under ledning av en särskild syrelse, bestående av ordförande och åtta ledamöter. Universitetets rektor är självskriven ordförande och föreståndaren för institutet självskriven ledamot av styrelsen. Av styrelsens övriga ledamöter utser universitetets mindre konsistorium tre, styrelserna för Sverige-Amerika stiftelsen och Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet vardera två. Styrelsen beslutar om institutets kurser. Föreståndare utses och erforderliga lärare och tjänstemän anställes av styrelsen efter delegation av universitetets mindre konsistorium. Den närmaste ledningen av institutets arbete handhas av föreståndaren.

Undervisningen meddelas vid *the International Graduate School for English-Speaking Students* (IGS) och vid *the Stockholm Junior Year* (SJY).

IGS föregicks av the University Course for American Students, som bildades på initiativ av Stockhoms högskola. Sverige-Amerika stiftelsen och Svenska institutet för att meddela »graduates» och »undergraduates» undervisning i svenska språket samt i samhällsvetenskapliga, humanistiska och naturvetenskapliga ämnen. The University Course trädde i verksamhet i februari 1948. Sedan det visat sig att flertalet studerande huvudsakligen var intresserade av de samhällsvetenskapliga ämnena, kom huvudvikten att läggas vid dessa ämnen. År 1950 ombildades the University Course till the International Graduate School for English-Speaking Students. Ombildningen innebar i huvudsak att i fortsättningen endast »graduates» skulle få tillträde till läroanstalten samt att denna skulle vara öppen för engelsktalande studerande från hela världen.

Vid såväl IGS som dess föregångare meddelades till en början undervisningen genom ettåriga kurser. Efter genomgången kurs erhöll studerandena bevis om de kunskaper, som de inhämtat, i form av diplom. Emellertid framfördes småningom önskemål om att möjligheter skulle beredas studerandena vid skolan att avlägga en svensk universitetsexamen. För att tillmötesgå dessa önskemål tillskapades år 1957 tre nya universitetsexamina, benämnda Master of Social Science (M.S.Sc.), Master of Arts (M.A.) och Master of Science (M.Sc.). Den normala studietiden för dessa grader uppgår till omkring två år. Under läsåret 1960/61 deltog 45 studerande i undervisningen vid IGS.

Vid IGS meddelas även undervisning i svenska språket för engelsktalande studerande. Denna kurs finansieras genom elevavgifter. Övriga kostnader för undervisningen vid IGS bestrids till omkring 80 procent av statsmedel och i övrigt av elevavgifter, som f. n. uppgår till 500 kronor för elev och läsår.

The Stockholm Junior Year tillkom år 1959. Vid SJY meddelas undervisning på engelska språket för »undergraduates», som bedrivit college-studier under två år. Studieprogrammet motsvarar det tredje skolåret vid ett college. Under läsåret 1960/61 bevistade 23 studerande undervisningen vid SJY.

Undervisningskostnaderna bestrids helt av elevavgifter.

Sedan en tid tillbaka har vid de högre läroanstalterna bedrivits kollektiv undervisning för utländska studerande från framför allt utvecklingsländerna. Denna *kursverksamhet* bestrids helt av statsmedel.

Sålunda har sedan 1954 — i samarbete med FAO och veterinärhögskolan — anordnats fyra kurser, envar om nio månader, i »animal reproduction» för kvalificerade lärare från utvecklingsländerna. Avsikten är att anordna en femte kurs enligt samma riktlinjer i Stockholm under tiden mars—december 1963. Kostnaderna för denna kurs har uppskattats till 180 000 kronor.

Under år 1960 hölls i Lund en kurs i växtförädling. En ny sådan kurs planeras äga rum under tiden mars—oktober 1963 i samarbete med FAO. Kostnaderna härför har beräknats till 230 000 kronor.

Vid Uppsala universitet pågår under innevarande år i samarbete med IAEA och UNESCO ett första seminarium rörande organisationen av undervisning och forskning i fysik. Kostnaderna för seminariet har beräknats till 250 000 kronor för nästa budgetår.

För budgetåret 1962/63 planeras ytterligare två kurser för studerande från utvecklingsländer, nämligen en fortbildningskurs för lärare i barna- och mödravård samt familjeplanering och en träskyddskurs. De båda kurserna har beräknats dra en sammanlagd kostnad av 495 000 kronor.

Enligt preliminära uppgifter vistades vid landets universitet och högskolor under höstterminen 1958 tillhopa 1 062 utländska studerande, varav 762 icke-nordiska. Av det sammanlagda antalet studerande var 88 inskrivna vid de medicinska fakulteterna, 547 vid de humanistiska och naturvetenskapliga fakulteterna samt 161 vid de tekniska högskolorna. Några officiella uppgifter i övrigt rörande det antal utlänningar, som varje år bedriver studier vid ifrågavarande läroanstalter, föreligger ej.

I den av statistiska centralbyrån utgivna publikationen »Högre studier» redovisas emellertid uppgifter rörande antalet nyinskrivna utlänningar efter studieinriktning och medborgarskap. Enligt dessa uppgifter uppgick nettoantalet nyinskrivna studerande under läsåret 1960/61 till 378, varav 255 icke-nordiska, samt under läsåren 1956/57—1960/61 till sammanlagt 1 761 resp. 1 331. Av nettoantalet under sistnämnda tidsperiod nyinskrivna vann 119 studerande inträde vid de medicinska fakulteterna, 1 176 vid de humanistiska och naturvetenskapliga fakulteterna samt 161 vid de tekniska högskolorna.

Det förtjänar framhållas, att av nettoantalet nyinskrivna vid de högre läroanstalterna mindre än en tiondedel utgjordes av studerande från utvecklingsländerna. Sålunda nyinskrevs under läsåren 1956/57—1960/61 tillhopa 148 studerande från Afrika, Asien (inkl. Mellersta Östern) och Latinamerika.

Praktisk utbildning

I Sverige bedrivs en omfattande praktisk utbildningsverksamhet för utlänningar genom den praktikantförmedling, som ombesörjes av arbetsmarknadsstyrelsen, Svenska Industrins Praktiknämnd och andra organisationer. Under år 1961 mottogs sålunda i Sverige sammanlagt 2 547 utländska praktikanter. Som jämförelse kan nämnas att under samma tid endast 678 svenskar erhöll tillfälle att praktisera utomlands.

Av särskild betydelse för den statliga praktikantverksamheten är de utbytesavtal, som Sverige ingått med olika västeuropeiska länder. Avtal om praktikantutbyte ingicks med Frankrike år 1934, vilket avtal reviderades år 1950, med Schweiz år 1948, med Nederländerna år 1949, med Belgien år 1951, med Förbundsrepubliken Tyskland år 1953, med Österrike år 1955 samt med Irland år 1957.

Med praktikant avses enligt avtalen medborgare i ett av de fördragsslutande länderna, som beger sig till det andra landet för att förkovra sina yrkes- och språkkunskaper genom att ta anställning inom detta lands industri, hantverk, handel eller jordbruk. I avtalen om praktikantutbyte har de fördragsslutande länderna förbundit sig att oavsett sysselsättningsläget inom varje särskilt yrkesområde bevilja arbetstillstånd för ett visst antal praktikanter per kalenderår. I avtalet med Förbundsrepubliken Tyskland har detta antal bestämts till 250 och i avtalet med Irland till 50 samt i övriga avtal till 100.

Därest den årliga tillståndskvoten ej utnyttjas helt i ettdera landet, får ej det andra landet vare sig minska kvoten för detta land eller överföra kvotens outnyttjade del till påföljande år. De institutioner, som i de båda länderna är ansvariga för avtalets genomförande, skall under hänsynstagande till arbetsmarknadsläget välvilligt pröva ansökningar från personer, som icke kunnat erhålla tillstånd inom ramen för årskvoten.

Praktiktidens längd är begränsad till ett år men kan i undantagsfall förlängas upp till sex månader. I princip får praktikant icke i syfte att anta annan arbetsanställning kvarstanna efter praktiktidens slut i det land, där han innehaft praktikanställning. I vissa av avtalen har intagits en uttrycklig bestämmelse härom.

Praktikant är berättigad att, så snart han utför full arbetsprestation, av sin arbetsgivare erhålla ersättning enligt gällande föreskrifter och kollektivavtal. Om sådana icke föreligger, skall de på anställningsorten vedertagna lönevillkoren vara normgivande. I övriga fall måste arbetsgivaren garantera praktikant en ersättning, som motsvarar hans arbetsprestation och som gör det möjligt för honom att bekosta sitt uppehälle. Praktikant äger rätt att i fråga om arbetsvillkor och rättsskydd på arbetsrättens område samt beträffande den i lag föreskrivna försäkringen mot olycksfall i arbete och yrkessjukdomar i varje hänseende erhålla samma behandling som med-

borgarna i det land, där arbetsplatsen är belägen. Praktikant och dennes arbetsgivare är skyldiga att iaktta gällande föreskrifter på socialförsäkringens och den sociala säkerhetens område. Praktikant har i övrigt att iaktta de regler som gäller för utlännings inresa, vistelse och uppehållstillstånd.

Ansökan om godkännande som praktikant skall göras hos den institution i det egna landet, som har i uppdrag att handlägga ansökningsärende inom vederbörande yrke. Denna institution har därefter att pröva, huruvida ansökan skall översändas till vederbörande institution i det andra landet. Ansökningar om praktiktjänst i Sverige översändes av den utländska praktikantmyndigheten till arbetsmarknadsstyrelsen, som med eget yttrande överlämnar ansökningshandlingarna till utlänningskommissionen för beslut i fråga om arbets- och uppehållstillstånd. — De fördragsslutande länderna har genom avtalen förbundit sig att under medverkan av intresserade organisationer genom alla därför lämpliga åtgärder bistå sökandena vid anskaffande av praktikplatser. Vederbörande institutioner skall vidta alla erforderliga åtgärder, så att utan dröjsmål beslut fattas angående beviljande av inrese- och uppehållstillstånd för praktikanterna. De skall därjämte bemöda sig om att så skyndsamt som möjligt undanröja de svårigheter, som kan uppstå i samband med praktikanternas inresa och vistelse i praktiklandet.

Med Förenta staterna föreligger ej något officiellt utbytesavtal. I september 1953 övertog dock arbetsmarknadsstyrelsen den del av Sverige-Amerika Stiftelsens verksamhet, som i Förenta Staterna betecknas som »on the-job training». Förutom med Sverige-Amerika Stiftelsens systerorganisation i Förenta Staterna, the American-Scandinavian Foundation, samarbetar styrelsen även med the American Swedish Institute. Genom denna organisation sker placering uteslutande av jordbrukspraktikanter.

Med Storbritannien förekommer utbyte av praktikanter endast inom jordbruks-, trädgårds- och mejerinäringarna. Detta utbyte sker i samverkan med den brittiska jordbruksorganisationen United Kingdom Sponsoring Authority for the International Exchange of Young Agriculturists.

Under år 1961 mottogs enligt utbytesavtal eller annan överenskommelse 743 praktikanter, varav 506 enbart från Förbundsrepubliken Tyskland.

Genom arbetsmarknadsstyrelsens förmedling har även mottagits ett ansenligt antal praktikanter från länder, med vilka utbytesavtal eller andra överenskommelser ej förelegat. Denna praktikantförmedling har ägt rum efter i huvudsak samma riktlinjer som gäller i fråga om avtalspraktikanterna.

Under år 1961 mottogs inom ramen för denna verksamhet tillhopa 87 praktikanter, varav 28 från Indien, 14 från Polen och övriga från ett stort antal andra länder.

För att underlätta möjligheterna för studerande vid tekniska läroanstalter att erhålla praktikanställning utomlands bildades år 1948 the International Association for the Exchange of Students for Technical Experience (IAESTE).

IAESTE är för närvarande representerat i tjugonio länder. Medlemsorganisationerna i de olika länderna är av mycket varierande karaktär, såsom statliga myndigheter, högskolor, industriella organisationer och studentkårer. Sveriges representant i IAESTE är *Svenska Industrins Praktiknämnd* (SIP). I nämnden, som är Sveriges Industriförbunds och Svenska Arbetsgivareföreningens gemensamma organ för praktikfrågor, är vårt lands industri, undervisningsväsende, statliga och kommunala myndigheter, ingenjörsorganisationer och de tekniska högskolornas studentkårer företrädda.

Praktiknämndens ändamål är enligt dess stadgar bl. a. *att* i samverkan med branschorganisationer, industriföretag och utbildningsanstalter verka för att studerande vid tekniska skolor, högskolor och därmed jämställda läroanstalter erhåller sådan praktiktjänstgöring, att studiesyftet därigenom befordras, *att* genom anskaffande av praktikplatser hjälpa dem att erhålla en ur utbildningssynpunkt lämplig praktik *samt att* bereda därför lämpade studerande möjlighet till praktik i utlandet.

Genom de utländska IAESTE-organisationerna erhåller praktiknämnden varje år erbjudande om praktikanställningar i utlandet för svenska studerande. I utbyte mot dessa ställs genom nämnden svenska platser till förfogande, vilket sker på så sätt att ansökningsblanketter, innehållande uppgifter om erbjudna praktikplatser, tillställs vederbörande utländska utbytesorganisation. Denna utväljer därefter lämpliga studerande och lämnar erforderliga uppgifter om dessa i ansökningsblanketterna. Sedan handlingarna återkommit till praktiknämnden, överlämnar nämnden dem till arbetsmarknadsstyrelsen för yttrande i fråga om arbetstillstånd. Styrelsen översänder därefter handlingarna med eget yttrande till utlänningskommissionen för beslut om arbetstillstånd. Vid förfrågan har från nämndens sida förklarats att det tillämpade ansökningsförfarandet hittills fungerat utmärkt.

Genom SIP:s förmedling mottogs under år 1961 sammanlagt 1 101 feriepraktikanter.

Utbyte av feriepraktikanter sker även genom förmedling av den av studentkårerna vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg bildade *Svenska Kommittén för Association Internationale des Etudiants en Sciences*

Economiques et Commerciales (AIESEC), genom *International Federation of Medical Students Association* (IFMSA) samt genom praktikanters och arbetsgivares egna förbindelser.

Genom förmedling av AIESEC — kommittén och IFMSA samt genom privata förbindelser bereddes under år 1961 sammanlagt 616 utländska studerande tillfälle till feriepraktik i vårt land.

Till vårt land kommer varje år ett stort antal studerande för att delta i *arbetsläger*, som anordnats av skilda organisationer och företag.

Organisationen *Internationella Arbetslag* (IAL) tillhör Sveriges Ungdomsorganisationers Landsråd och är ansluten till Coordination Committee for International Voluntary Works Camps, som har finansiellt stöd av UNESCO. IAL har till uppgift att på olika sätt, främst genom bildande av internationella arbetslag, söka åstadkomma ökad förståelse och gemenskap mellan människor av skilda samhällsgrupper och nationaliteter samt av olika politiska och religiösa åskådningar och därigenom stärka freden. Arbetslägren skall i första hand utföra praktiskt nyttigt arbete. I lägerprogrammet ingår även föreläsningar, språkstudier och diskussioner om internationella problem. I Sverige har under senare år arbetslägrens verksamhet varit inriktad bl. a. på byggnadsarbeten på en folkhögskola och en skola för utvecklingsstörda barn. Deltagarna i lägren uppbär ej annan ersättning för sitt arbete än fritt vivre under lägertiden. Om arbetet är avlönat, går ev. överskott till ändamål som IAL bestämt. Under sistförflutna verksamhetsår anordnade IAL fem läger i Sverige, i vilka deltog 63 utlänningar från 16 länder.

Aktiebolaget Findus i Bjuv anordnar varje år under tiden juli—september, då företagets behov av arbetskraft är särskilt stort, arbetsläger för utländska studenter, som vill ägna sig åt förvärvsarbete under sommarferierna. Syftet med lägren är, förutom att tillgodose ett tillfälliga behov av arbetskraft, att sammanföra studenter av skilda nationaliteter och att bereda dem tillfälle att lära känna vårt land samt att ge dem inblick i en modern konserveringsindustris verksamhet. Ersättning för utfört arbete utgår i enlighet med gällande kollektivavtal. Vid lägren bedrivs en omfattande fritidsverksamhet i företagets regi. I det läger, som företaget anordnade under sommaren 1962, deltog 192 studenter från 26 länder.

KAPITEL III

Studiesociala förhållanden

Den övervägande delen av de utlänningar, som vistas här för studier under en längre tid, torde finansiera sin vistelse här genom stipendier i någon form. Av särskilt intresse är härvidlag den stipendieverksamhet, som bedrivs inom ramen för den multilaterala och bilaterala biståndsverksamheten.

Den multilaterala biståndsverksamheten administreras av FN och dess fackorgan. De svenska officiella insatserna har hittills främst varit inriktade på denna verksamhetsform, och enligt Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 1962: 100 skall denna verksamhet även i fortsättningen ges företräde. Genomförandet av den multilaterala biståndsverksamheten ställer anspråk på insatser från Sveriges sida även av administrativ art, främst rekrytering av experter och placering av stipendiater. Den senare verksamheten har kommit att bli alltmer omfattande. Under de senaste åren har i Sverige årligen mottagits omkring 200 stipendiater från FN och dess fackorgan. Under åren 1956—59 mottogs mer än 700 sådana stipendiater. Utöver dessa stipendiater mottogs i vårt land under samma tid 235 stipendiater inom ramen för det av Förenta Staterna finansierade »tredje-landprogrammet».

Det bilaterala biståndet lämnas direkt från land till land utan förmedling av internationella organisationer. En ansenlig del av detta bistånd avser fältprojekt i ett stort antal underutvecklade länder samt stipendiat- och kursverksamhet. För sistnämnda verksamhet har för budgetåret 1962/63 anslagits 3 miljoner kronor, varav 1 500 000 kronor för stipendiatverksamheten.

Stipendiatmottagningen i samband med den multilaterala biståndsverksamheten samt administreringen av stipendiat- och kursverksamheten inom ramen för det bilaterala utvecklingsbiståndet omhänderhas numera av nämnden för internationellt bistånd (NIB), som trädde i verksamhet vid årsskiftet 1961/62.

En omfattande stipendieverksamhet bedrivs även av Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet samt av studentkårer och andra organisationer.

Nämnden för internationellt bistånd är avsedd att vara ett centralt kontakt-, informations-, planerings-, samordnings- och kontrollorgan för Sve-

riges officiella tekniska biståndsverksamhet för utvecklingsländerna. Med tekniskt bistånd avses sådan hjälpverksamhet, som genom personella och materiella insatser syftar till att överföra kunskaper till ett utvecklingsland och därigenom bidra till landets ekonomiska och sociala utveckling. Insatserna är inriktade på att förmedla kunskaper ej blott på det rent tekniska området utan även inom administration, ekonomi, hälsovård, jordbruk och undervisningsväsende m. m.

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion den 15 december 1961 för nämnden är nämnden centralt organ för alla frågor, som berör Sveriges offentliga tekniska bistånd till underutvecklade länder och områden, med undantag för de frågor, som alltjämt skall handläggas av medicinalstyrelsen, telestyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut och luftfartsstyrelsen. Nämnden skall enligt instruktionen följa den internationella utvecklingen på den tekniska biståndsverksamhetens område samt utarbeta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag och långtidsplanering jämte kostnadsberäkningar för den svenska bilaterala tekniska biståndsverksamheten. Nämnden, som skall handha den löpande administrationen av den bilaterala tekniska biståndsverksamheten, har vidare att ombesörja eller bistå vid rekrytering, utbildning och handledning av svenska experter samt förse experter inom den bilaterala biståndsverksamheten med nödiga instruktioner. Det åligger vidare nämnden att förbereda mottagandet av studerande och stipendiater från underutvecklade länder och områden, samordna och tillrättalägga deras vistelse i Sverige samt att medverka vid utarbetandet av studieprogram och anordnandet av kurser för sådana studerande och stipendiater. Nämnden har slutligen att öva tillsyn över sådana bilaterala biståndsprojekt, som med bidrag av statsmedel genomförs av andra organisationer samt att sprida upplysning om de svenska tekniska biståndsinsatserna och i samband därmed bedriva upplysningsverksamhet i Sverige om den tekniska biståndsverksamheten och de underutvecklade ländernas och områdenas problem. Enligt instruktionen bör nämnden på de områden, som berörs av dess verksamhet, samarbeta med de svenska förbindelseorganen för FN:s fackorgan samt med enskilda och andra organisationer.

Ledningen av nämnden utövas av en styrelse, som f. n. består av elva ledamöter, och under denna av en generalsekreterare och chef, tillika ledamot av styrelsen. Nämndens verksamhet bedrivs på fyra byråer, nämligen planerings- och budgeteringsbyrån, expertrekryteringsbyrån, stipendiatbyrån samt informationsbyrån. Till nämnden är knutet ett råd för kontakt med skilda intressegrupper och med uppgift att bistå nämnden med sakkunskap på de områden som berörs av dess verksamhet. Rådet består av styrelsens ordförande och vice ordförande samt det antal ledamöter, som styrelsen bestämmer. Ledamöterna skall företräda myndigheter och näringsliv, fackliga och ideella organisationer, utbildningsinstitutioner m. m.

Några slutgiltiga riktlinjer rörande utformningen av den framtida sti-

pendiatverksamheten har med hänsyn till den rådande osäkerheten i fråga om verksamhetens medel och mål ännu icke kunnat fastställas. Till dess erforderliga erfarenheter vunnits kommer verksamheten att under en övergångsperiod i huvudsak bedrivas efter följande linjer.

Såsom en allmän princip gäller att stipendier skall ges för studier, där vunna kunskaper är till så konkret och omedelbar nytta för landet i fråga som möjligt, d. v. s. främst för tekniska, naturvetenskapliga och medicinska studier. Det är avsett, att stipendier skall ges *i första hand* för deltagande i kurser i ämnen eller på områden, som är inriktade på u-ländernas behov, *i andra hand* för studier av fortbildningskaraktär med kortare varaktighet och *i tredje hand* för studier, som innebär en grundutbildning under längre tid. Avsikten är vidare att stipendiering för studier i tredje hand skall kunna ske bl. a. i sådana fall, då en svensk insats i projektform kräver en snabbutbildning av experter, som kan överta svenska experters ansvar och vilkas utbildning skulle onödigt försenas, om den skulle förläggas till Sverige. Sökande, vilkens tilltänkta studier direkt ansluter sig till pågående utvecklingsprojekt i hemlandet, skall prioriteras framför övriga sökande, och därvid har studier inom ramen för svenska utvecklingsprojekt absolut prioritet.

I fråga om förfarandet vid utlysningen av stipendier och uttagningen av stipendiater kommer att för kontroll av sökandenas behov av utbildning och deras fackmässiga och personliga kvalifikationer regelmässigt krävas dels en rekommendation från regeringen i vederbörandes hemland eller en för ändamålet tillsatt myndighet, dels en rekommendation från en på aktuellt studieområde sakkunnig person i sökandens hemland. Det är avsett, att ytterligare kontrollåtgärder skall vidtas av vederbörande svenska beskickning eller konsulat på platsen i kontakt med lämpliga instanser och sakkunniga personer och att vid prövningen av frågan, om sökanden äger tillräckliga förkunskaper för tillämnade studier, kontakt skall kunna tas med specialist i Sverige, t. ex. lärare eller yrkesman, som skall svara för utbildningen. Från kravet på rekommendation från respektive lands myndigheter skall dock undantag kunna göras i fall, där en sådan rekommendation uppenbarligen icke kan anskaffas och där andra skäl eller rekommendationer från annat håll övervägande talar för att en stipendiering är motiverad.

De av NIB fördelade stipendierna utgår f. n. med 750 kronor i månaden för i Stockholm boende studerande och med 650 kronor i månaden för övriga studerande. Antalet stipendiater, som skulle kunna mottas inom ramen för NIB:s stipendieverksamhet under budgetåret 1962/63, har approximativt beräknats till 140.

Svenska institutet för kulturellt utbyte med utlandet är ett självständigt och opolitiskt organ, vars verksamhet finansieras dels genom statsanslag,

dels genom årliga bidrag och medlemsavgifter från organisationer och företag inom affärslivet. Institutet tillkom på initiativ av den år 1943 tillsatta s. k. Amerikautredningen, vilken i sitt betänkande föreslog en fristående basorganisation, som skulle i samverkan mellan stat och näringsliv svara för den allmänna upplysningsverksamheten om Sverige. Institutet, som trädde i verksamhet år 1945, har enligt de av Kungl. Maj:t stadfästa stadgarna till uppgift att genom upplysningsarbete, kulturutbyte och på annat sätt verka för Sveriges kulturella, sociala och ekonomiska förbindelser med utlandet. Medlemmar i institutet kan vara dels organisationer, bolag och andra företag, dels enskilda personer, vilka för sitt medlemskap har att erlägga årliga avgifter, enskilda personer med minst 100 kronor och övriga med minst 500 kronor.

Institutets angelägenheter handhas av ett råd, en styrelse samt av rådet tillsatta utskott och nämnder. Rådet består av 100 ledamöter, av vilka hälften utses av institutets medlemmar, f. n. 190 till antalet, och hälften förordnas av Kungl. Maj:t bland företrädare för det svenska samhällslivets olika grenar. Styrelsen består av elva personer, av vilka tre förordnas av Kungl. Maj:t och sju väljes av rådet. Institutets direktör, som verkställer styrelsens beslut och leder institutets löpande arbete, är självskriven elfte ledamot. Styrelsen omhänderhar institutets skötsel, uppgör och fastställer institutets budget, tillsätter direktör, ställföreträdare för denne och övrig högre personal samt förvaltar institutets medel.

Inom ramen för sitt ordinarie program bedriver institutet även stipendieverksamhet. Kostnaderna härför, som under budgetåret 1961/62 uppgick till 169 835 kronor, bestrids helt av allmänna medel. Institutets stipendier, som i princip äro reciproka, har till ändamål att bereda studenter, akademiker, forskare och specialister möjlighet att under en tid bedriva högre studier i Sverige och därigenom lära känna språk, kultur och övriga förhållanden i vårt land. Kungl. Maj:t bestämmer för varje budgetår vilka länders studerande som skall erhålla stipendier samt stipendiernas antal och belopp. Stipendierna utgår f. n. med 650 kronor per månad och avser i allmänhet studier under 2—10 månader. Under budgetåret 1960/61 utdelade institutet 63 stipendier till studerande från 23 länder.

Stipendierna utlyses genom undervisningsdepartementen i vederbörande land. Stipendiat utses av institutet, sedan förslag avgivits av en kommitté bestående av representanter för vederbörande lands undervisningsväsen och svenska beskickningen i landet samt i förekommande fall institutet. Utdelningen av stipendierna sker efter beslut av institutets stipendienämnd, som efter genomgång av de föreslagna kandidaternas ansökningshandlingar undersöker, huruvida studiemöjligheter kan beredas dem, i möjligaste mån med hänsyn till de i ansökningarna framförda önskemålen.

Institutet bedriver genom sin stipendiebyrå en omfattande kurativ verksamhet. Sålunda ombesörjer byrån exempelvis anskaffningen av rum åt

stipendiater och bistår dem i deras kontakter med statens utlänningskommission och andra myndigheter. Institutet erbjuder samtliga stipendiater, som ej har möjlighet att på annat av institutet godkänt sätt försäkra sig mot kostnader i samband med sjukdom eller olycksfall under vistelse i Sverige, en kollektiv sjuk- och olycksfallsförsäkring, vars premier betalas av institutet. Byrån besvarar även förfrågningar från utlandet om studie- och stipendiemöjligheter i Sverige och har även sammanställt en kortfattad informationsskrift på olika språk om studier i Sverige.

Inom institutet finns även en studiebesöksbyrå, som har till uppgift att handlägga frågor i samband med utländska specialisters studiebesök i Sverige. Byrån mottar genom svenska beskickningar utomlands och utländska beskickningar i Stockholm samt från utländska universitet, företag, organisationer, statliga och kommunala institutioner anmälningar om studiebesök av utländska fackmän. Byrån planerar i samarbete med svenska myndigheter, institutioner och företag studieprogram för dessa utländska specialister. Under verksamhetsåret 1960—61 mottogs omkring 150 delegationer, och i allmänhet tar institutet årligen om hand sammanlagt 6 000 besökare. De utländska studiebesöken har främst avsett svensk teknik och forskning, förvaltning, industri, undervisning, insatser på det sociala området, arkitektur och stadsplanering.

Under ett par års tid har institutet anordnat informationsveckor inom vissa ämnesområden och har för avsikt att utbygga denna verksamhet. Institutet arrangerar därjämte årligen i augusti månad i samarbete med Uppsala universitet en engelsk-språkig allmän informationskurs, »Modern Sweden», som brukar samla omkring 70 deltagare från olika länder. I september 1961 startade institutet en årlig akademisk feriekurs i svenska språket för utlänningar. Kursen är avsedd bl. a. för de svenska utlandslektorernas elever och omfattar dels intensiva språkstudier, dels allmänna föreläsningar om Sverige.

Luftfartsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut samt *telestyrelsen* svarar såsom kontaktorgan för resp. ICAO, WMO och ITU i samråd med Svenska institutet för mottagning av stipendiater, som genom berörda FN-organ beretts tillfälle att studera luftfart, meteorologi och televerksamhet i vårt land.

Statsstipendier, studielån med statlig kreditgaranti och räntefria studielån för universitetsstudier kan numera tilldelas flykting eller därmed likställd samt även annan utlänning, som är bosatt här i riket och icke vistas här huvudsakligen i syfte att erhålla utbildning för att därefter återvända till hemlandet. Med hänsyn till sistnämnda villkor är exempelvis studerande från utvecklingsländerna, som har för avsikt att återvända till sitt hemland efter avslutade studier, uteslutna från möjlighet att erhålla statliga stipendier eller studielån.

På senare tid har i åtskilliga kommuner uttalats önskemål om att kommunen skulle anslå medel till utbildningsbidrag åt studerande från utvecklingsländerna. I ett avgörande av regeringsrätten den 18 maj 1961 förklarades emellertid att beslut om utbildningsbidrag till sådana studerande icke kunde lagligen meddelas, enär det ej avsåg angelägenhet, som det tillkom kommunen att vårda.

I lag den 14 december 1962 om rätt för kommun att bistå utländska studerande, vilken lag trädde i kraft den 1 januari 1963, har dock borgerliga primärkommuner och landstingskommuner tillerkänts rätt att bistå stipendiater från utvecklingsländerna genom att vidta åtgärder, som väsentligen tar sikte på att ordna stipendiaternas levnadsförhållanden under deras vistelse i kommunen.

De kommunala hjälpinsatserna är i lagen begränsade till socialt eller kurativt betonade åtgärder för omhändertagande av stipendiater, som kommer till vårt land inom ramen för våra samordnade hjälpinsatser på utvecklingsbiståndets område och som vistas inom kommunen för studier eller annan utbildning. Till de åtgärder, som kan komma i fråga, hör bl. a. att tillhandahålla kost samt bostäder, studielokaler och samlingslokaler. Kommun äger alltså icke bevilja rena penningstipendier, exempelvis för resor till och från Sverige eller för andra studieomkostnader. De kurativa åtgärderna kan avse icke blott dem som kommer till vårt land inom ramen för det svenska bilaterala biståndet utan även stipendiater som kommer till Sverige med stöd av det multilaterala biståndet eller i anslutning till hjälpprogram, som omhänderhas av en eller flera riksorganisationer eller stöds av större riksomfattande insamlingar.

Det är avsett, att NIB skall lämna kommuner och landstingskommuner råd och upplysningar i fråga om hjälpinsatserna.

Under de senaste åren har vid studentkårerna i Göteborg, Lund, Stockholm och Uppsala bildats stipendiefonder, som främst är avsedda att göra det möjligt för studenter från utvecklingsländerna att studera i Sverige.

Stiftelsen Stockholms Studenters Stipendiefond (SSSF), som bildades år 1960, har till ändamål att bereda utländska studenter, som saknar möjlighet att bedriva högre studier i sitt hemland, tillfälle att såsom stipendiater bedriva akademiska studier i Sverige. Till stipendiat må utses endast den som styrkt sin studielämplighet samt avgivit försäkran att efter fullbordade studier och så snart förhållandena medger det återvända till sitt hemland för att där utnyttja sin utbildning.

Fonden finansieras genom terminsavgifter från de till kårerna anslutna studenterna. Avgifterna är vid vissa kårer obligatoriska och vid andra frivilliga. De under vår- och höstterminen 1961 insamlade medlen uppgick till omkring 150 000 kronor. Fonden utdelade under läsåret 1961/62 stipendier till sju studerande från Afrika. Fonden har sedan hösten 1961 ett avtal med

UNESCO av innehåll att detta organ varje år skall få föreslå fonden tre kandidater för studier i Stockholm. UNESCO-stipendiaterna, som är från Afrika, ingår i ett University Staff Programme och skall efter avslutad utbildning återvända till sina hemländer för att där upprätthålla universitetslärartjänster.

Stipendiefonderna vid studentkårerna i Göteborg, Lund och Uppsala har i stort samma utformning och inriktning som SSSF.

För att åstadkomma en samordning av utlysningen av de olika fondernas stipendier och uttagningen av stipendiater bildades 1961 ett gemensamt organ för de fyra stipendiefonderna, Centralkommittén för Svenska Studenters Internationella Stipendiefonder. Kommittén har till uppgift att omhänderha information om och utlysning av kårfondernas stipendier, bearbetning och sammanställning av inkomna ansökningshandlingar samt bedömning av sökandes meriter.

Sveriges Förenade Studentkårer (SFS) har sedan år 1953 genom insamlingar och med hjäp av statliga bidrag berett 19 indonesiska studenter möjlighet att bedriva akademiska studier i vårt land.

Sveriges Ungdomsorganisationers Landsråd, som är svensk nationalkommitté för World Assembly of Youth, bereder årligen ett avsevärt antal korttidsstipendiater tillfälle att studera de svenska ungdomsorganisationernas verksamhet. Under sommaren 1962 besöktes landsrådet av bl. a. fyra internationella ungdomsdelegationer med sammanlagt 79 deltagare från ett stort antal länder. Landsrådet har ordnat studieprogram för delegationerna och i stor utsträckning även svarat för övriga kostnader under deras vistelse i Sverige.

Kooperativa Förbundet (KF) och *Sveriges Lantbruksförbund* (SL) har efter andra världskriget i en ständigt stigande omfattning mottagit utländska studiebesökare från framför allt utvecklingsländerna. Av dem har den största gruppen utgjorts av personer, som haft anställning inom kooperationen i sitt hemland eller varit statsanställda med direkt uppgift att medverka till kooperationens uppbyggnad. Studiebesöken, som varierar mellan någon vecka och upp till två år, har i allmänhet finansierats genom stipendier från hemlandet eller från internationella organisationer. Under år 1961 mottog Kooperativa Förbundet omkring 1 300 utländska studiebesökare, bland vilka ingick nio grupper UNESCO-stipendiater.

KF och SL har i samråd med NIB anordnat ett seminarium för sexton kooperatörer från utvecklingsländerna. Seminariet, som började den 2 september 1962 och avses skola pågå till slutet av augusti 1963, omfattar bl. a. kurser i svensk konsument- och jordbrukskooperation, studieresor samt undervisning i marknadslära vid lantbrukshögskolan i Ultuna. För seminariets genomförande har NIB anslagit stipendier till deltagarna under tolv månader.

KAPITEL IV

Huvuddragen av den svenska utlänningslagstiftningen

Till grund för den nu gällande utlänningslagen, som trädde i kraft den 1 juli 1954, ligger den internationellt erkända principen att en ovillkorlig rätt att vistas i riket och att här vinna sin utkomst tillkommer endast svensk medborgare. Såsom framhölls vid lagens tillkomst kan sålunda utlänning icke, vare sig enligt svensk lag eller internationellt erkända rättsregler, göra anspråk på att i dessa hänseenden vara likställd med svensk medborgare. Häri ligger alltså en principiell skillnad mellan medborgarskap och utlännings rättsställning, en skillnad som icke kan avlägsnas utan att dessa begrepp får en ändrad innebörd. Utlänningslagstiftningens uppgift angavs vid lagens tillkomst vara att skapa en sådan legal reglering av utlänningens möjligheter att uppehålla sig i riket, som stadgar rättsliga garantier mot godtycklig behandling och i största möjliga utsträckning tillförsäkrar även utlänningar en tryggad ställning. I utlänningslagen och den därtill anslutande utlänningskungörelsen anges dels i vilken utsträckning och på vilka villkor utlänning äger inresa i riket samt här uppehålla sig och inneha anställning, dels i vilka fall han kan tvingas att lämna riket. Reglerna härom är avsedda att utgöra ett medel för en både individuell och generell utlänningskontroll.

Den individuella kontrollen syftar till att ur riket avlägsna utlänningar, som på grund av kriminalitet eller asocialitet icke är önskvärda här. Sådana utlänningar kan enligt utlänningslagen avlägsnas ur riket genom avvisning, när de ankommer hit, och genom utvisning eller förvisning, när de eljest uppehåller sig här.

Den generella utlänningskontrollen däremot tar icke sikte på ett kvalitativt bedömande av den enskilde utlänningen utan syftar främst till att avväga och kontrollera tillströmningen av utlänningar till landet ur mera allmänna synpunkter, såsom rådande arbetsmarknads-, försörjnings- och bostadsförhållanden samt, under oroliga tider, ordnings- och säkerhetssynpunkter. Den reglering av tillströmningen av utlänningar, som den generella kontrollen är avsedd att åvägabringa, sker genom Kungl. Maj:ts i utlänningskungörelsen givna förordnanden om i vilken utsträckning utlänning äger utan tillstånd inresa i riket samt här uppehålla sig och inneha anställning. Kungl. Maj:t kan sålunda under tider av goda konjunkturer upphäva eller mildra tillståndstvånget och därigenom möjliggöra att antalet ut-

länningar i landet ökas samt vid en konjunkturnedgång skärpa tillståndstvånget och på så sätt tillse att antalet utlänningar minskas.

Den utlänningskontroll, som erfordras för tillämpningen av utlänningslagen och utlänningskungörelsen, utövas under ledning av en central utlänningsmyndighet, statens utlänningskommission. Det ankommer sålunda på utlänningskommissionen att inom ramen för stadgandena i lagen och kungörelsen och med beaktande av såväl utlänningens personliga förhållanden som arbetsmarknads-, försörjnings- och bostadsläget besluta i varje enskilt tillståndsärende.

Tillstånd till inresa och uppehåll i riket meddelas såsom visering, uppehållstillstånd eller bosättningstillstånd. Tillstånd att inneha anställning meddelas såsom arbetstillstånd.

Visering

Enligt 20 § utlänningskungörelsen äger utlänning icke inresa i riket utan att inneha gällande *visering*. Visering meddelas för inresa och vistelse i riket viss tid och må återkallas, om särskilda skäl är därtill. Från viseringsskyldighet är under förutsättning att de har giltigt hemlandspass befriade medborgare i flertalet västeuropeiska länder samt i ett stort antal utomeuropeiska länder.

Visering meddelas av statens utlänningskommission och av ministern för utrikes ärendena samt efter dessas bemyndigande av vederbörande tjänsteman vid svensk beskickning eller vid lönat svenskt konsulat eller av olönad svensk konsul, vilken av ministern för utrikes ärendena förklarats behörig att meddela visering. Viseringsbemyndigande lämnas av kommissionen individuellt efter prövning av varje särskilt fall eller generellt för vissa i särskild skrivelse till viseringsmyndigheten angivna kategorier. Även om viseringsmyndigheten erhållit generellt bemyndigande att utan förfrågan meddela visering, bör dock enligt av kommissionen utfärdade föreskrifter angående handläggningen av viseringsärenden m. m. ansökan om visering alltid hänskjutas till kommissionen bl. a. i de fall då viseringssökanden uppger sig ha för avsikt att i Sverige bedriva studier vid universitet, högskola eller annan läroanstalt, vid industriellt eller kommersiellt företag etc.

Ansökan om visering skall som regel underställas kommissionen med skrivelse. I särskilt brådskande fall får dock ansökningen överbringas telegrafiskt genom förmedling av utrikesdepartementet. Kommissionens beslut i viseringsärende delges viseringsmyndigheten genom protokollsutdrag. Därest viseringsmyndigheten i brådskande fall så begär, kan dock delgivningen ske genom telegram. Av viseringsärende föranledda kostnader skall som regel gäldas av viseringssökanden.

Visering meddelas regelmässigt för inresa och vistelse i Sverige under högst tre månader. Därest utlänning ankommer hit utan att inneha gäl-

lande visering, må dock utlänningskommissionen eller efter dess bemyndigande polismyndighet, när särskild anledning föreligger, meddela visering för utlänningen för högst fjorton dagar (nödfallsvisering).

Om viseringsskyldig utlänning ankommer hit utan att inneha gällande visering och ej heller efter ankomsten hit kan meddelas nödfallsvisering, må han avvisas, och vistas han här kan han förpassas.

Uppehållstillstånd

Jämlikt 27 § utlänningskungörelsen äger utlänning icke uppehålla sig här i riket mer än tre månader utan att inneha gällande *uppehållstillstånd*. Sådant tillstånd, som skall avse viss tid, medför rätt att vistas i riket under den tid, som anges i tillståndet. Meddelat tillstånd kan ej återkallas.

Från skyldighet att ha uppehållstillstånd är befriade medborgare i de övriga nordiska länderna och den som innehar bosättningstillstånd.

Om annan utlänning än nyssnämnda medborgare före inresan vistats i Danmark, Finland eller Norge, inträder skyldighet för honom att söka uppehållstillstånd, så snart den sammanlagda tiden för hans vistelse här i riket och i sistnämnda länder uppgår till tre månader. Utan hinder härav äger dock viseringsfri utlänning, som innehar uppehållstillstånd i Danmark, Finland eller Norge, under tillståndets giltighetstid vistas här i riket under en tid av tre månader.

Genom att upprätthålla kravet på att varje utlänning, som ej är befriad från tillståndsskyldighet, måste, om han vill vistas här längre tid än tre månader, inneha gällande uppehållstillstånd, kan lämpligheten av utlänningens vistelse här göras till föremål för en tid efter annan återkommande prövning, varvid hänsyn kan tas till alla föreliggande omständigheter. Uppehållstillståndet är i första hand avsett att utgöra ett medel för genomförandet av den generella utlänningskontrollen. Vid utlänningslagens tillkomst framhölls emellertid att, då en restriktiv politik för tillträdet till riket upprätthölls, även ett bedömande av utlänningens personliga förhållanden kunde komma i fråga men att det då gällde ett bedömande, som sammanhängde med de allmänna riktlinjerna för utlänningspolitiken, och att detta bedömande bortföll i den mån en friare utlänningspolitik fördes. Eftersom uppehållstillståndet främst är ett medel för avvägningen av antalet utlänningar i landet ur mera allmänna synpunkter, har det icke varit möjligt att i utlänningslagen ange, när anledning att vägra uppehållstillstånd skall anses föreligga.

Utlänning, som vistas här utan att ha erforderligt uppehållstillstånd, kan förpassas ur riket.

Uppehållstillstånd meddelas av utlänningskommissionen. Därjämte äger polismyndighet i den omfattning kommissionen bestämmer uppta och

bifalla — men ej avslå — ansökan om uppehållstillstånd, dock ej för längre tid än två år. I allmänhet förbehåller sig kommissionen rätten att pröva i vart fall första- och andragångsansökningar. Vid vilken tidpunkt kommissionen därefter överlåter åt polismyndigheten att besluta om beviljande av tillstånd är helt beroende av omständigheterna i det enskilda fallet. Därest polismyndigheten ej finner sig kunna bifalla ansökan om uppehållstillstånd, skall ansökningen jämte utredning överlämnas till kommissionen för avgörande.

Ansökan om uppehållstillstånd skall inges till polismyndighet i den ort, där utlänningen är bosatt eller huvudsakligen vistas. Innan ansökan om uppehållstillstånd avgöres av utlänningskommissionen eller av polismyndighet skall enligt de föreskrifter, som utfärdats av kommissionen, polismyndigheten i regel företa utredning angående sökanden. Sålunda skall vid ansökan om uppehållstillstånd alltid företas en utredning, s. k. standardutredning, varvid skall genom undersökning i tillgänglig registratur kontrolleras huruvida något ofördelaktigt finnes antecknat angående utlänningen. En mera ingående utredning, s. k. specialutredning, bör enligt föreskrifterna företas bl. a. då utlänning första gången söker uppehållstillstånd eller då han söker fortsatt tillstånd och polismyndigheten på grund av nytillkomna omständigheter finner ärendet böra överlämnas till kommissionen med avstyrkande av bifall till ansökningen. Specialutredning skall utöver vad som skall ingå i standardutredningen såvitt möjligt alltid innefatta förhör med utlänningen personligen bl. a. rörande hans tidigare och nuvarande levnadsomständigheter, hans anknytning till Sverige samt hans försörjningsmöjligheter och framtidsplaner. Utredningen skall vidare innehålla upplysningar om utlänningens vandel, inhämtade genom förfrågningar i första hand hos arbetsgivare (förman) och bostadsupplåtare.

Arbetstillstånd

Enligt 37 § 1 mom. utlänningskungörelsen äger icke utlänning här i riket inneha anställning eller, i annan egenskap än handelsresande, utöva verksamhet som föranledes av anställning utomlands utan att inneha *arbetstillstånd*.

Bestämmelserna om arbetstillstånd, som utgör ett medel för genomförandet av den generella utlänningskontrollen, såvitt avser arbetsmarknaden, syftar främst till att reglera tillströmningen av utländsk arbetskraft och leda den till de yrkesområden, där den bäst behövs. — Arbetstillstånd skall meddelas för viss tid och avse visst slag av arbete. Meddelat tillstånd kan återkallas, om särskilda skäl är därtill.

Från skyldighet att ha arbetstillstånd är befriade bl. a. medborgare i de

övriga nordiska länderna, förutvarande medborgare i Estland, Lettland och Litauen, som innehar svenskt främlingspass, samt envar utlänning för anställning i husligt arbete eller såsom torvupptagare, dock icke i befälsställning eller med förvaltningsuppgifter.

Utlänningskommissionen äger jämlikt 37 § 2 mom. samma kungörelse befria vissa andra kategorier utlänningar, bl. a. politiska flyktingar, från skyldighet att ha arbetstillstånd.

Därjämte äger polismyndighet jämlikt 37 § 3 mom., i den omfattning utlänningskommissionen efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen bestämmer, från skyldighet att ha arbetstillstånd befria utlänning, som äger uppehålla sig här utan att inneha visering eller uppehållstillstånd och som saknar medel att försörja sig annorledes än genom arbetsanställning. Med stöd av detta stadgande har kommissionen föreskrivit, att befrielse från skyldighet att ha arbetstillstånd i förevarande fall må meddelas av polismyndigheten längst för den uppehållstillståndsfria tiden och att befrielsen endast får avse anställningar såsom diskare och köksbiträde, dock att under tiden den 15 maj—15 september jämväl anställningar såsom spisbiträde, köksa, jordbruks-, trädgårds- eller skogsvårdsarbetare kan komma i fråga. Enligt föreskrifterna må vidare under de i kungörelsen angivna förutsättningarna befrielse från skyldighet att ha arbetstillstånd avseende anställningar inom ovannämnda yrken meddelas bl. a. utländska studerande, som under tiden den 15 maj—15 september vistas i landet på ferier och här söker tillfällighetsarbeten, dock under förutsättning att de avger skriftlig förklaring att de ämnar lämna landet före den uppehållstillståndsfria tidens utgång.

Medborgare i vissa länder, bl. a. Grekland, Italien och Portugal, som ämnar anta sådan anställning för vilken arbetstillstånd erfordras äger ej inresa, förrän arbetstillstånd meddelats.

Arbetstillstånd meddelas av utlänningskommissionen. Polismyndighet och länsarbetsnämnd äger dock, i den omfattning kommissionen efter samråd med arbetsmarknadsstyrelsen bestämmer, uppta och bifalla — men ej avslå — ansökan om arbetstillstånd, som inkommit till dessa myndigheter.

I ärende angående arbetstillstånd skall kommissionen, därest ansökningen ej avslås, samråda med arbetsmarknadsstyrelsen. Det samråd, som skall äga rum, sker vanligen på så sätt att styrelsen, efter hörande av länsarbetsnämnd och vederbörande arbetstagaresammanslutning, avger yttrande till kommissionen. Såsom ett villkor för tillstyrkan av en förstagångsansökan om arbetstillstånd uppställer styrelsen bl. a. krav på att sökanden skall visa, att ett faktiskt arbetserbjudande föreligger. Enligt de särskilda föreskrifter, som styrelsen utfärdat för arbetsförmedlingarna att iakttas vid anvisning av utländsk arbetssökande, äger emellertid arbetsförmedling i princip ej anvisa arbete åt utlänning, innan denne erhållit förstagångstillstånd.

Avvisning

Utlänning, som ankommer till riket, kan jämlikt 18 § utlänningslagen avvisas, om han icke innehar erforderligt pass och tillstånd att inresa eller om han åsidosätter vissa av utlänningslagens ordningsföreskrifter.

Avvisning av utlänning kan vidare ske på någon av de i 19 § utlänningslagen angivna grunderna, vilka främst avser asociala och kriminella utlänningar, exempelvis sådana personer som ämnar söka sitt uppehälle här i landet eller i Danmark, Finland eller Norge och som skäligen icke kan antas komma att ärligen försörja sig. Avvisningsbestämmelserna i 19 § gäller ej utlänning, som innehar visering, uppehållstillstånd eller bosättningstillstånd.

Avvisning av utlänning skall ske vid ankomsten hit eller omedelbart därefter. Om utlänning först senare skall avlägsnas ur riket, är formerna för avlägsnandet förpassning, förvisning eller utvisning.

Beslut om avvisning meddelas av polismyndighet. I vissa fall skall dock ärende om avvisning underställas den centrala utlänningsmyndigheten, bl. a. när utlänning påstår, att han är politisk flykting och påståendet därom icke är uppenbart oriktigt.

Över polismyndighets beslut kan klagan föras hos utlänningsmyndigheten. Beslutet går dock i verkställighet utan hinder av anförda besvär.

Förpassning

Utlänning kan förpassas ur riket, om han uppehåller sig här utan att, då så påfordras, inneha pass eller tillstånd att vistas här. För att beslut om förpassning skall kunna meddelas behöver sålunda endast konstateras, om vederbörande utlänning saknar erforderligt pass eller uppehållstillstånd. Beslut om förpassning av utlänning innebär i princip, att utlänningen skall genom myndighets försorg föras ur landet. Beslutet kan verkställas omedelbart, om klagorätt ej föreligger. Den verkställande myndigheten, vederbörande länsstyrelse, äger dock, när utlänningen kan antas komma att utan tvångsåtgärder ställa sig beslutet till efterrättelse, verkställa beslutet genom att förständiga honom att inom viss kort tid lämna landet.

Utlänning, beträffande vilken beslut om förpassning meddelats, kan, när särskilda skäl föreligger därtill, förbjudas att under viss tid återvända till landet utan särskilt tillstånd.

Beslut om förpassning meddelas av den centrala utlänningsmyndigheten efter hörande av en rådgivande nämnd, utlänningsnämnden.

Över beslut om förpassning äger utlänningen föra talan hos Konungen, om utlänningsnämnden eller någon dess ledamot anfört avvikande mening i det yttrande, som nämnden regelmässigt har att avge till utlänningsmyndigheten i förpassningsärenden.

Det förtjänar framhållas, att förpassningsinstitutet hittills kommit till användning i tämligen begränsad omfattning. Sålunda meddelades under år 1961 endast 45 beslut om förpassning, av vilka 22 innefattade återreseförbud. Som jämförelse kan nämnas att antalet förvisnings- och utvisningsbeslut under samma år uppgick till 299 resp. 74.

Förvisning

Utlänning kan enligt 26 § utlänningslagen av domstol förvisas, om han dömes till ansvar för brott, varå straffarbete kan följa, eller om honom medgivet anstånd med ådömande eller verkställande av straff för sådant brott förklaras förverkat och det på grund av gärningens beskaffenhet och övriga omständigheter kan befaras, att han kommer att fortsätta brottslig verksamhet här i riket, eller om brottet eljest föranleder, att han icke bör få kvarstanna här.

Utlänning kan vidare förvisas, om han dömes till ansvar för brott, varå enligt utlänningsförfattning kan följa fängelse, och omständigheterna vid gärningens begående är försvårande eller om han under de före gärningen senast förflutna två åren dömts till ansvar för brott av samma slag.

Dom eller beslut om förvisning skall innehålla förbud för utlänningen att återvända till riket. Förbudet kan begränsas till att gälla viss tid.

Utvisning

Utlänning kan enligt 29 § utlänningslagen utvisas ur riket,

1) om han yrkesmässigt bedriver otukt eller eljest underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig;

2) om han är hemfallen åt alkoholmissbruk och finnes i följd därav vara farlig för annans personliga säkerhet eller föra ett grovt störande levnadssätt;

3) om han av tredska eller uppenbar vårdslöshet gång efter annan undandrar sig att uppfylla sina förpliktelser mot det allmänna eller mot enskild person; eller

4) om han under loppet av de senast förflutna fem åren utom riket genom dom som äger laga kraft blivit dömd till frihetsstraff för brott, varför utlämning må ske enligt svensk lag, eller undergått honom omedelbart ådömt frihetsstraff för sådant brott och det på grund av gärningens beskaffenhet och övriga omständigheter kan befaras, att han kommer att här i riket fortsätta brottslig verksamhet.

Beslut om utvisning, som i princip meddelas av länsstyrelse, skall innehålla förbud för utlänningen att återvända till riket. Förbudet kan begränsas till att gälla viss tid.

Länsstyrelsens beslut om utvisning kan överklagas av utlänningen hos den centrala utlänningsmyndigheten.

Utlänning kan även utvisas av politiska skäl. Sålunda äger Konungen enligt 34 § utlänningslagen, när det finnes påkallat av hänsyn till rikets säkerhet eller eljest i statens intresse, utvisa utlänning och förbjuda honom att återvända till riket eller också föreskriva inskränkningar och villkor för hans vistelse i riket.

KALITEL V

Praxis i tillståndsärenden avseende utländska studerande

Viseringsskyldig utlänning, som önskar inresa och vistas i vårt land för studier, meddelas regelmässigt *visering*, om han har referenser här och kan visa, att han har tillräckliga medel till sin försörjning under vistelsen här.

För att utlänning skall få *uppehållstillstånd* för studier i vårt land kräves i princip att han antagits vid en läroanstalt och att han har sina ekonomiska förhållanden ordnade genom egna medel, stipendum, studielån, garantier av enskild person etc. Erbjudande om arbetsanställning har däremot icke ansetts innebära att den studerandes försörjning är tryggad. Om de nämnda båda förutsättningarna visas vara för handen och vederbörandes personliga förhållanden i övrigt icke föranleder, att han bör förmås att lämna landet, erhåller han uppehållstillstånd, första gången för en tid av *högst* sex månader och därefter för en tid av *högst* ett år åt gången.

Studerande, som icke vunnit inträde vid någon läroanstalt eller som saknar ekonomiska möjligheter att genomföra de tilltänkta studierna, vägras i allmänhet uppehållstillstånd. Sådana studerande som kan antas vara allvarligt inriktade på att skaffa sig en utbildning i vårt land erhåller emellertid vanligen skäligt rådrum för att undersöka, om de har möjlighet att bli inskrivna vid någon läroanstalt eller skaffa sig medel till sin försörjning under studietiden. I avvaktan på resultatet av denna undersökning beviljas de vanligen, om så erfordras, uppehålls- eller arbetstillstånd under en kortare tid.

Ej sällan förekommer att studerande, som sökt sig till vårt land i avsikt att bedriva studier här men icke lyckats vinna inträde vid någon läroanstalt eller ordna sina ekonomiska förhållanden, ändock vill kvarstanna i landet i mer eller mindre tydligt syfte att här vinna sin försörjning genom förvärvsarbete. Dessa studerande har tidigare i allmänhet vägrats uppehålls- och arbetstillstånd, varvid särskilt torde ha beaktats att de saknat utbildning för mera kvalificerade arbetsuppgifter. Under senare tid har dock förekommit fall då sådan studerande tillåtits kvarstanna här och beviljats erforderliga tillstånd.

Utländska studerande, som önskar ägna sig åt förvärvsarbete under ferietid, beviljas efter ansökan därom regelmässigt *arbetstillstånd*, om de kan visa, att de erhållit erbjudande om anställning. Däremot vägras i allmänhet arbetstillstånd för anställning under tid, då undervisning pågår. Så torde

regelmässigt ske i de fall, då vederbörande genom anställningen kan antas komma att eftersätta sina studier.

Avtals- och feriepraktikanter meddelas regelmässigt arbetstillstånd i den utsträckning arbetsmarknadsstyrelsen tillstyrkt sådant tillstånd. Efter praktikanttidens slut beviljas uppehålls- och arbetstillstånd endast undantagsvis.

KAPITEL VI

Utländsk rätt

Danmark, Finland och Norge

De jämförelsevis likartade ekonomiska och sociala förhållandena i de nordiska länderna har efter hand lett till att lättnader kunnat genomföras för medborgare i dessa länder i fråga om utlänningskontrollen. Medborgare i Danmark, Finland, Norge och Sverige äger sålunda utan pass eller tillstånd inresa och uppehålla sig samt ta arbetsanställning i vilket som helst av ifrågavarande länder. Utlänningskontrollen i fråga om nordbor har därför numera endast till uppgift att hålla brottsliga eller eljest asociala element utanför respektive lands gränser.

Gentemot icke-nordbor har de nordiska länderna genomfört en i vissa huvuddrag likartad utlänningskontroll. Sålunda upprätthåller Danmark, Finland och Norge liksom Sverige i fråga om andra utlänningar krav på såväl inresevisering, om än i växlande omfattning, som uppehållstillstånd (i Finland vistelsetillstånd) och arbetstillstånd. Det må här framhållas, att de utländska studenterna är underkastade tillståndstvång i samma utsträckning som andra utlänningar.

De danska, finska och norska utlänningslagarna innehåller även liksom den svenska föreskrifter, enligt vilka en icke önskvärd utlänning kan åläggas att lämna landet och i samband därmed meddelas förbud att utan särskilt tillstånd ånyo inresa i respektive land. I Danmark kan utlänning avlägsnas ur riket endast genom utvisning med eller utan återreseförbud. I Finland kan avlägsnande ske genom förpassning och utvisning, båda i förening med återreseförbud. I Norge kan utlänning förmås lämna landet genom bortvisning och »nektelse av oppholdstillatelse» samt genom utvisning med återreseförbud.

Även om, såsom torde framgå av den nu lämnade översiktliga framställningen, utformningen i stort av utlänningskontrollen i de skilda nordiska länderna är jämförelsevis likartad, ger dock en granskning av de enskilda bestämmelserna i de nordiska utlänningsförfattningarna vid handen, att betydande olikheter föreligger främst i fråga om möjligheterna att avlägsna utlänningar ur landet. Utredningen vill därför i det följande lämna en kortfattad redogörelse för de bestämmelser, som gäller i Danmark, Finland och Norge beträffande utlännings rätt att vistas och ta anställning i dessa länder samt i vilka fall han kan avlägsnas.

Danmark

De grundläggande bestämmelserna rörande den danska utlänningskontrollen återfinnes i lov om udlændinges adgang til landet m. v. av den 7 februari 1961 och justitsministeriets bekendtgørelse om pas og visum, oppholds- og arbejdstilladelse samt anmeldespligt for utlændinge m. v. av den 22 april 1958.

I fråga om *uppehålls- och arbetstillstånd* gäller i huvudsak samma regler som i Sverige. — Uppehållstillstånd för utländska studerande beviljas enligt praxis vanligen för högst sex månader åt gången. Uppehålls- och arbetstillstånd meddelas av rigspolitichefen. Dennes beslut kan överklagas hos justitieministeriet.

Utlänning kan *utvisas* ur landet på grund av tidigare begångna straffbara handlingar, överträdelse av utlänningslagens bestämmelser om uppehållstillstånd m. m. samt när hans fortsatta vistelse i landet icke är önskvärd med hänsyn till statens säkerhet och den allmänna ordningen eller *när hans personliga förhållanden i övrigt ger anledning därtill.* Beslut om utvisning på nu angivna grunder meddelas av justitieministern.

Utlänning kan vidare utvisas, om han har inrest olovligen eller om han saknar medel till sin försörjning. Beslut härom meddelas av rigspolitichefen, politidirektören i Köpenhamn eller vederbörande politimester.

Vid beslut om utvisning kan utlänningen åläggas återreseförbud.

Polismyndighetens beslut om utvisning kan överklagas hos justitieministeriet.

Finland

De grundläggande reglerna om den finska utlänningskontrollen återfinnes i utlänningsförordningen av den 25 april 1958.

Vistelsetillstånd får enligt förordningen beviljas första gången för högst ett år och vid förnyelse av tillståndet för högst fem år åt gången. Ansökan om vistelsetillstånd för utländsk studerande beviljas automatiskt för högst ett år åt gången. Vistelsetillstånd, som meddelas av utlänningsbyrån vid ministeriet för inrikesärendena, kan återkalllas, *när skäl därtill föreligger.*

Utlänning, som önskar inresa i landet för att ta anställning där, måste inneha *arbetstillstånd* redan före ankomsten dit. Om han söker arbetstillstånd först sedan han inrest, kan han beviljas sådant tillstånd endast såvida synnerliga skäl föreligger. Arbetstillstånd skall avse visst arbete eller arbete hos viss, i tillståndet nämnd arbetsgivare. — Meddelat tillstånd kan återkallas, *då skäl därtill föreligger.*

Arbetstillstånd meddelas av Finlands diplomatiska representation eller dess handelsrepresentation, då tillstånd sökes före inresa i landet, och i annat fall av utlänningsbyrån.

Utlänning kan omedelbart *förpassas* ur landet, om han genom sitt upp-

förande visat, att han icke är önskvärd. — Utlänning, som vistas i landet utan tillstånd, skall förpassas, så framt det icke av särskilda skäl prövas skäligt att han beredes tillfälle att söka vistelsetillstånd. Utlänning, beträffande vilken beslut om förpassning meddelats, skall förbjudas att på viss tid, högst fem år, ånyo inresa i landet. — Förordnande om förpassning meddelas av utlänningsbyrån och kan ej överklagas.

Utlänning kan *utvisas* ur riket, då statens säkerhet eller andra viktiga skäl det påkallar. — Förordnande om utvisning meddelas av ministeriet för inrikesärendena.

Norge

Den norska utlänningslagstiftningen utgöres av lov om utlendingers adgang til riket m. v. (fremmedloven) av den 27 juli 1956 och justisdepartementets forskrifter om utlendingers adgang til riket (fremmedforskrifter) av den 20 mars 1957.

Uppehållstillstånd, som meddelas av vederbörande politimester eller den han bemyndigar i det polisdistrikt, där utlänningen vistas, skall enligt lagen i allmänhet ges för en tid av högst ett år åt gången. Polismyndigheten kan dock efter samråd med Statens Utlendingskontor bevilja *uppehållstillstånd för obestämd tid* åt utlänning, som vistats i landet i minst två år och som med läkarintyg kan visa, att hans hälsotillstånd är tillfredsställande.

Polismyndigheten kan, *när den finner skäl därtill,* avslå ansökan om uppehållstillstånd, vägra förnyat tillstånd eller återkalla givet tillstånd.

Uppehållstillstånd, som beviljats av polismyndigheten, kan upphävas eller inskränkas genom beslut ex officio av Statens Utlendingskontor.

Arbetstillstånd meddelas av Statens Utlendingskontor och skall enligt föreskrifterna första gången i allmänhet ges för visst arbete hos viss arbetsgivare och för viss tid, ej överstigande sex månader. Arbetstillstånd kan senare meddelas för obestämd tid. — Arbetstillstånd, som meddelats för längre tid än sex månader eller för obestämd tid, kan återkallas på grund av »politimessige omstendigheter» hänförliga till utlänningens personliga förhållanden.

Utlänning, som inrest i riket och icke är skyldig att ha uppehålls- eller arbetstillstånd, kan *bortvisas,* om han, då så erfordras, saknar pass, om han icke har arbetstillstånd men avser att ta arbetsanställning, om han saknar medel till sin försörjning eller kan antas komma att försörja sig på oärligt sätt, om han kan befaras ägna sig åt brottslig verksamhet, om han utvisats från något av de nordiska länderna och icke har tillstånd att ånyo inresa samt *närhelst hans personliga förhållanden påkallar det.*

Beslut om bortvisning meddelas av vederbörande politimester eller den han bemyndigar.

Utlänning, som bortvisats eller vägrats uppehållstillstånd eller fått givet

tillstånd återkallat (nektelse av uppholdstillatelse), skall som regel åläggas att genast eller inom en kortare tid lämna riket. Efterkommer han ej åläggandet skall han föras ut ur landet.

Utlänning kan *utvisas*, om han överträder fremmedlovens bestämmelser eller om han icke efterkommer meddelat beslut om bortvisning eller »oppholdsnektelse», om han är lösdrivare eller kan antas komma att försörja sig på oärligt sätt, om han under de senast förflutna fem åren utomlands straffats för brott eller om han i riket ådömts frihetsstraff under loppet av de senast förflutna tre åren. Beslut om utvisning på nu angivna grunder meddelas av vederbörande politimester. Därjämte kan justitiedepartementet eller Statens Utlendingskontor, då grund för utvisning föreligger, ålägga en politimester att utvisa utlänning.

Utlänning kan vidare utvisas när hänsyn till rikets säkerhet och övriga intressen det kräver. Beslut härom meddelas av Konungen.

Utvisning, som i princip gäller för alltid, kan, om särskilda skäl föreligger, begränsas till att avse viss tid, som dock ej får understiga två år.

Polismyndighets beslut om bortvisning, nektelse av oppholdstillatelse och utvisning kan överklagas hos Statens Utlendingskontor.

Frankrike, Förbundsrepubliken Tyskland, Schweiz och Storbritannien

Utlänning, som vistas i Frankrike, Storbritannien eller Tyskland för studier, är underkastad tillståndstvång i samma utsträckning som varje annan utlänning och åtnjuter i princip inga förmåner i fråga om visering, uppehållstillstånd och arbetstillstånd.

Även i Schweiz upprätthålles i fråga om de utländska studerandena kravet på visering, uppehålls- och arbetstillstånd i samma omfattning som i fråga om andra utlänningar. De utländska studerandena intar dock en förmånsställning såvitt avser möjligheterna att erhålla uppehållstillstånd. Utländsk studerande, som erhållit stipendium för studier i Schweiz, tillförsäkras sålunda rätt att vistas där under stipendiets giltighetstid. Som regel beviljas dock uppehållstillstånd för högst ett år åt gången.

KAPITEL VII

Överväganden och förslag

Allmänna synpunkter

Den svenska utlänningspolitiken har under de senaste åren tilldragit sig ökat intresse från allmänhetens sida och i skilda sammanhang varit föremål för en livlig debatt i press, radio och television. Med utgångspunkt från vissa enskilda fall har kritik riktats mot såväl utlänningslagstiftningens utformning som tillämpningen av de i lagstiftningen givna föreskrifterna. Särskild uppmärksamhet har ägnats frågan om de utländska studerandena och deras ställning i rättsligt avseende, varvid det alltmer ökande antalet utländska stipendiater i landet givit problemen en särskild tyngd.

Den framförda kritiken synes, såvitt nu är i fråga, främst ha riktat sig mot det förhållandet att uppehållstillstånd, som fordras för vistelse i riket utöver — regelmässigt — tre månader, kan vägras av den centrala utlänningsmyndigheten efter prövning från fall till fall utan bundenhet till särskilda i lag eller författning stadgade grunder och utan att skälen för vägran behöver redovisas. Kritik har också framkommit mot att beviljade tillstånd givits så kort giltighetstid, att den studerande icke kunnat med säkerhet räkna med att kunna fullfölja studierna.

Svensk utlänningslagstiftning bygger, såsom torde ha framgått av den föregående redogörelsen, på den internationellt vedertagna principen att en ovillkorlig rätt att inresa och vistas i riket endast tillkommer svensk medborgare. En utlännings rätt att inresa hit och vistas här framstår närmast såsom effekten av frånvaron av bestämmelser som hindrar hans inresa eller som föreskriver att han skall avlägsnas ur riket. Utlänningslagen är så konstruerad att den ger möjlighet att om det skulle bli nödvändigt hindra varje utlänning att inresa, nämligen genom införande av viseringstvång för alla utlänningar, och att tvinga varje utlänning, som redan befinner sig här, att lämna riket, nämligen genom en utvidgning av uppehållstillståndstvånget. De angivna resultaten skulle därvid uppnås genom att inga viseringar, respektive uppehållstillstånd beviljades. Å andra sidan ger lagen möjlighet att tillåta varje utlänning att inresa hit och att uppehålla sig här obegränsad tid; denna effekt uppnås genom att all viseringsskyldighet upphäves liksom uppehållstillståndstvånget. I fråga om de nordiska ländernas medborgare råder denna sistnämnda ordning; dessa kan hindras inresa och tvingas lämna landet endast om de på grund av sina personliga förhållanden är diskvalificerade för inresa eller vistelse här.

Av det anförda torde den grundläggande skillnaden mellan den generella och den individuella utlänningskontrollen framgå. Den generella kontrollen, vars medel är viserings- och uppehållstillståndstvång, syftar till att reglera tillströmningen av utlänningar till landet och antalet utlänningar, som under längre tid uppehåller sig här. Vid denna reglering kan hänsyn tagas till alla de förhållanden av allmän natur, som bestämmer lämpligheten av ett större eller mindre antal utlänningar i landet, såsom försörjnings- och konjunkturläget, tillgången på bostäder, allmän ordning, säkerhetsintresset etc. Härav följer att det icke låter sig göra att i lag eller författning med någon grad av exakthet beskriva de grunder, på vilka visering eller uppehållstillstånd skulle meddelas eller få vägras. Den individuella utlänningskontrollen, vars medel är avvisning, utvisning och förvisning, syftar i motsats till den generella kontrollen till att utskilja sådana enskilda utlänningar som på grund av sina personliga förhållanden icke är önskvärda i landet. I dessa fall låter det sig göra att beskriva diskvalifikationsgrunderna; så har också skett i utlänningslagen.

Emellertid är det givet att de för den generella kontrollen avsedda instituten i och för sig kan användas även för den individuella kontrollens syften. Uppenbarligen vore det en orimlig ordning att efter konstaterande att hänsyn till allmänna förhållanden icke motiverade ett avslag på en viseringsansökan, bevilja denna, om utlänningen i fråga skulle kunna avvisas på grund av sina personliga förhållanden. Viseringen har därför i lagen konstruerats som ett medel för såväl generell reglering av inresor som för individuell kontroll av de viseringspliktiga. Den som har visering kan således ej avvisas vid inresan på grund av sina personliga förhållanden.

Även vid prövningen av ansökningar om uppehållstillstånd kan den individuella utlänningskontrollens ändamål tillgodoses, ehuru detta mot bakgrund av lagens utförliga och restriktiva regler för utvisning och förvisning synes böra ske endast i begränsad utsträckning. Det skulle emellertid te sig egendomligt och vore utan tvekan en synnerligen opraktisk ordning att, när allmänna hänsyn ej utgjorde hinder, meddela uppehållstillstånd i sådana fall, då utlänningen på grund av sina personliga förhållanden enligt lagens utvisningsbestämmelser vore diskvalificerad för fortsatt vistelse i landet. Enligt stadgad praxis såväl i Sverige som utomlands tillämpas också de för den generella kontrollen avsedda instituten för en individuell kontroll. Det kan emellertid icke bestridas att utlänningens rättsligt reglerade trygghet mot att tvingas lämna landet blir mer eller mindre illusorisk. Dock är denna trygghet större i vårt land, där uppehållstillstånd icke kan när som helst återkallas, än i de länder, däribland de övriga nordiska länderna, där uppehållstillståndet kan i administrativ ordning återtas. Så länge uppehållstillståndet gäller kan således i vårt land utlänningen tvingas lämna landet endast på de i lagen noggrant angivna diskvalifikationsgrunderna.

Den undersökning av praxis i utlänningsärenden, som utredningen enligt

direktiven har att företa men som på grund av dess omfattning ännu ej slutförts, har hittills icke givit vid handen att den svenska utlänningslagstiftningen skulle vara behäftad med allvarligare brister eller att den praxis som utvecklat sig skulle ge anledning till allvarligare kritik. Härmed är dock icke sagt att man nått fram till den från alla synpunkter lämpligaste ordningen såväl författningsmässigt som i praxis. Inom den speciella del av utlänningskontrollen, som utredningen redovisar i detta betänkande, finnes sålunda enligt utredningens mening utrymme för vissa kompletterande regler, avsedda främst att förbättra de utländska studerandenas ställning och motiverade i första hand av den i och för sig mindre tillfredsställande ordningen att den generella utlänningskontrollens institut såsom framgår av det anförda står öppna även för individuell kontroll. I det följande redovisas vilka åtgärder, som kan komma i fråga för att förbättra de utländska studerandenas ställning, varvid utredningen även kommer in på frågor om arbetstillstånd och vissa andra med utlänningskontrollen förbundna frågor.

Inresa och uppehåll

Av den föregående framställningen torde framgå att de utlänningar, som kommer hit för att bedriva teoretiska eller praktiska studier, vistas här under högst varierande tidsperioder. För dem som uppehåller sig här endast kortare tid medför vistelsen ur utlänningslagstiftningens synpunkt inga problem, eftersom flertalet av dem äger utan särskilt tillstånd inresa och uppehålla sig här under tre månader. Till denna kategori, till vilken det stora flertalet torde höra, kan räknas de utlänningar, som kommer hit för att i studiesyfte besöka statliga verk, institutioner, företag och organisationer eller för att tjänstgöra såsom feriepraktikanter eller delta i teoretiska eller praktiska kurser under kortare tid.

I fråga om sådana utländska korttidsbesökare, för vilka viseringsskyldighet föreligger, kan ifrågasättas, om icke handläggningen av viseringsärenden skulle kunna förenklas. Såsom tidigare framhållits bör enligt utlänningskommissionens föreskrifter ansökan om visering alltid hänskjutas till kommissionen i de fall då viseringssökanden uppger sig ha för avsikt att studera vid läroanstalt eller företag. Det av utlänningskommissionen föreskrivna förfarandet torde emellertid i många fall medföra onödig omgång och ökade kostnader för telegram o. d. för viseringssökanden. Det synes därför önskvärt, att de svenska viseringsmyndigheterna utomlands erhåller bemyndigande att utan föregående förfrågan hos utlänningskommissionen utfärda visering för sådana studerande eller studiebesökare som kan visa, att deras vistelse här är ekonomiskt tryggad, exempelvis genom stipendier, garantier eller på annat sätt.

I fråga om studerande eller praktikanter, som vistas i vårt land under

längre tid, har de problem, som föranledes av deras vistelse här, en helt annan omfattning och betydelse ur utlänningslagstiftningens synpunkt.

Även om en utländsk studerande, som beviljats uppehållstillstånd, därigenom tillförsäkrats rätt att vistas här under den tid, som angivits i tillståndet, och under denna tid icke kan avlägsnas av annan anledning än sådan som utgör grund för utvisning eller förvisning, har han ändock inga garantier för att han får stanna här efter utgången av tillståndets giltighetstid, eftersom han kan vägras förnyat uppehållstillstånd efter diskretionär prövning. Det är givet att en sådan ordning icke tillräckligt tillgodoser studerandes berättigade önskemål att kunna på förhand bedöma, huruvida uppehållstillstånd kommer att meddelas dem i sådan utsträckning att studietiden här blir meningsfull. Det synes därför angeläget att tillskapa sådana särregler ifråga om utländska studerandes rätt till vistelse här att det angivna önskemålet tillgodoses.

När det gäller att avgöra på vilket sätt syftet att bereda de utländska studerandena en tryggad ställning skall kunna bäst tillgodoses, torde i princip tre alternativ kunna komma i fråga. Det angivna syftet synes kunna nås, för det första genom att undanta de utländska studerandena från skyldighet att ha uppehållstillstånd, för det andra genom att meddela dem uppehållstillstånd tills vidare och för det tredje genom att bereda dem en förmånsställning i fråga om meddelande av uppehållstillstånd. Utredningen vill i det följande undersöka, vilket av dessa tre alternativ som med hänsyn till utlänningskontrollens syften och utlänningens egna intressen kan anses mest ändamålsenligt.

Undantagande från uppehållstillståndstvång

Icke sällan har under senare tid i diskussionen om utlänningskontrollen uttalats att varje utlänning, som icke avvisas vid inresan, borde — utan någon form av uppehållstillstånd — få stanna här i riket så länge hans vandel ej gav anledning att avlägsna honom. Mot en sådan ordning kan emellertid riktas allvarliga invändningar. Även om anledning saknas att i förevarande sammanhang närmare ingå på frågan om slopande av uppehållstillståndstvånget över huvud, synes likväl erforderligt att för belysning av verkningarna av en sådan ordning även beröra uppehållstillståndssystemets allmänna funktion.

Såsom framhölls vid utlänningslagens tillkomst bör eftersträvas att utlänningskontrollen i möjligaste mån koncentreras till att vara en invandringskontroll och alltså sättes in på ett så tidigt stadium av utlänningens vistelse i landet som möjligt. Ett system utan uppehållstillståndstvång skulle emellertid innebära, att utlänningskontrollen skulle förskjutas från en förhandsprövning till en efterföljande bedömning och således stå i strid med de intentioner, som var vägledande vid lagens tillkomst.

Uppehållstillståndet är, såsom ovan framhållits, i första hand ett medel för genomförandet av den generella utlänningskontrollen. Genom att för utlännings uppehåll här under längre tid än tre månader kräves särskilt tillstånd kan utlänningsmyndigheten tid efter annan pröva lämpligheten av utlänningens vistelse i landet under beaktande av alla föreliggande omständigheter. Eftersom ett eftergivande av kravet på uppehållstillstånd skulle medföra, att utlänningskontrollen ej längre skulle kunna anknytas till en periodvis återkommande tillståndsprövning, skulle det bli ytterst svårt för att icke säga omöjligt att på ett både effektivt och smidigt sätt anpassa antalet utlänningar i landet efter konjunkturernas växlingar. Det torde dock icke vara förenat med någon större olägenhet att, såvitt avser de utlänningar som vistas här för studier, helt bortse från de intressen, som den generella utlänningskontrollen är avsedd att skydda. Eftersom ifrågavarande grupp av utlänningar icke kan antas komma att bli av större omfattning, har — såsom framhållits i direktiven för utredningen — i fråga om denna kategori uppehållstillstånden icke någon nämnvärd betydelse för avvägningen av immigrationen med hänsyn till allmänna intressen såsom sysselsättning, försörjning etc.

Ett upphävande av uppehållstillståndstvånget skulle emellertid allvarligt försvåra möjligheterna att upprätthålla en effektiv individuell kontroll. Det må erinras om att den generella kontrollens medel enligt fast praxis accepterats för en individuell kontroll. Ofta är det påkallat att ur riket avlägsna en utlänning av annan anledning än sådan som utgör grund för utvisning eller förvisning. Ej sällan inträffar exempelvis att utlänningar i oordnade förhållanden söker sig till vårt land i mer eller mindre tydligt syfte att komma i åtnjutande av våra sociala förmåner. Eftersom de i lagen upptagna utvisningsgrunderna är mycket restriktivt utformade och avser endast grovt asociala fall är det snarare regel än undantag att en sådan utlänning icke kan avlägsnas ur riket med stöd av bestämmelserna om utvisning. Att han icke är ett utvisningsfall innebär sålunda icke att han skulle vara från alla synpunkter önskvärd här i riket eller att hans intresse av att få stanna här förtjänar sådan hänsyn att han bör tillåtas att även i fortsättningen få kvarbli här och eventuellt ligga det allmänna till last. Därest ej särskilda skäl talar däremot, bör utlänningen kunna på annat sätt än genom utvisning med därmed förenat återreseförbud förmås att lämna landet. Såsom framgår av den tidigare framställningen erbjuder sig genom den nuvarande ordningen med uppehållstillståndstvång möjligheter att avlägsna en utlänning som, ehuru han icke träffas av utvisningsbestämmelserna, ändock icke kan anses önskvärd här.

Den nuvarande ordningen ger också möjlighet att förmå en utlänning att lämna vårt land, även om han under sin vistelse här iakttagit ett i allo klanderfritt uppförande. Denna möjlighet är av icke ringa betydelse. Här skall endast erinras om att såväl praktikantverksamheten enligt de bilatera-

la utbytesavtalen som stipendiatverksamheten inom ramen för det tekniska biståndet till utvecklingsländerna bygger på den förutsättningen att vederbörande praktikant eller stipendiat efter avslutad utbildning återvänder till sitt hemland för att där nyttiggöra de kunskaper han förvärvat. Det saknas emellertid ej exempel på att sådana utlänningar efter fullbordad utbildning i Sverige vill stanna här för gott. Det är givet att en utlänning, som beretts tillfälle att utbilda sig här under den för alla parter klara förutsättningen att han återvänder till sitt hemland, även bör kunna, när så är påkallat, förmås lämna vårt land. Om han ej kunde förmås återvända skulle utbildningen här innebära en personlig favör för honom och ej såsom avsett en form av hjälp åt hans hemland. Det avsedda syftet kan lätt fullföljas genom att han efter avslutad utbildning vägras fortsatt uppehållstillstånd.

Vidare förtjänar framhållas att en så genomgripande förändring av utlänningskontrollen som ett övergivande av kravet på uppehållstillstånd skulle innebära icke skulle vara förenligt med de åtaganden, som gjorts i överenskommelsen mellan Sverige, Danmark, Finland och Norge om upphävande av passkontrollen vid de internordiska gränserna. Överenskommelsen, som innebär att de nordiska länderna i passhänseende och delvis även i fråga om utlänningskontrollen i övrigt skall utgöra ett samlat territorium med passkontroll endast vid de nordiska yttergränserna och fri passage över de internordiska gränserna, förutsätter att de fördragsslutande staterna upprätthåller en i sina huvuddrag likartad utlänningspolitik. Enligt överenskommelsen (artikel 5) skall sålunda envar fördragsslutande stat kräva, att viseringsfri utlänning, som önskar uppehålla sig i vederbörande stat utöver tre månader efter det han inrest i nordisk stat från icke-nordisk stat, söker uppehållstillstånd i den nordiska stat, där han vistas vid utgången av tremånadersfristen. Detta innebär ett åtagande att upprätthålla krav på uppehållstillstånd i fråga om alla icke-nordiska medborgare. Ett upphävande från svensk sida av kravet på uppehållstillstånd för utländska studerande skulle således kräva en revision av den nordiska överenskommelsen. Det är icke osannolikt att en särordning för svensk del på denna punkt skulle mötas av allvarliga betänkligheter såsom ett avsteg från den nordiska enhetligheten.

Det kan slutligen framhållas, att ett upphävande av uppehållstillståndstvånget för de utländska studerandena knappast skulle medföra, att behovet av en återkommande prövning av deras personliga förhållanden skulle minska. Eftersom det icke skulle vara möjligt att utan föregående undersökning vid varje tidpunkt avgöra vilka utlänningar som är studerande och därför skulle vara berättigade att vistas här utan särskilt tillstånd, skulle det bli nödvändigt att tid efter annan pröva, om vederbörande utlänning uppfyllde de villkor, som utgjorde förutsättning för befrielsen från tillståndsskyldighet. Det är uppenbart, att en befrielse från skyldighet att

ha uppehållstillstånd vid sådant förhållande skulle komma att sakna egentligt värde för vederbörande utlänning.

Med hänsyn till vad sålunda anförts framstår det för utredningen såsom uppenbart, att den förmånsställning, som utländska studerande bör tillförsäkras, icke bör åvägabringas genom att kravet på uppehållstillstånd efterges.

Icke tidsbegränsade uppehållstillstånd

Om det således icke är möjligt att bereda de utländska studerandena en tryggad ställning genom att undanta dem från tillståndsskyldighet, kan ifrågasättas om icke det angivna syftet skulle kunna nås genom att de meddelades uppehållstillstånd som icke vore begränsade till tiden utan gällde tills vidare. Även mot en sådan ordning kan emellertid riktas allvarliga invändningar, delvis av samma art som de vilka tidigare anförts i fråga om lämpligheten av att helt frångå kravet på uppehållstillstånd. Det torde i detta sammanhang vara tillräckligt att påpeka, att ett icke tidsbegränsat tillstånd förutsätter, att tillståndet kan återkallas även på andra grunder än sådana som enligt den nu gällande lagen kan föranleda utvisning eller förvisning. Det är givet att ett sådant tillstånd skulle icke blott sakna egentligt värde för en utlänning, eftersom det lätt kunde bringas att upphöra, utan även allvarligt försämra hans ställning i förhållande till nuvarande ordning. Han skulle sålunda aldrig vara tryggad mot att uppehållstillståndet återkallades och följaktligen icke kunna planlägga för studietiden.

Enligt utredningens mening är därför ej heller denna väg framkomlig, när det gäller att bereda de utländska studerandena en mera tryggad ställning.

Förmånsställning i fråga om uppehållstillstånd

Eftersom kravet på ett tidsbestämt uppehållstillstånd, såsom utredningen i det föregående funnit, måste upprätthållas även i fråga om de utländska studerandena, synes önskemålet att ge dem en tryggad ställning kunna tillgodoses endast genom att de beredes en förmånsställning i fråga om meddelande av uppehållstillstånd. En sådan förmånsbehandling kan enligt utredningens mening icke åvägabringas på annat sätt än genom att den prövande myndighetens befogenheter att vägra dem uppehållstillstånd begränsas. Utredningen förordar en sådan ordning.

Den frågan inställer sig då, för vilka fall det kan anses nödvändigt att bibehålla möjligheterna att förmå utländska studerande att lämna landet genom att vägra dem uppehållstillstånd. Såsom tidigare betonats föreligger ej anledning att av allmänna hänsyn vägra utländska studerande att vistas här; de har regelmässigt tagits hit inom ramen för ett officiellt sanktionerat

program och utgör ingen belastning på arbetsmarknad, bostadsmarknad etc. Genom deras inskrivning vid läroanstalt är det visat, att plats finnes för dem vid studieinrättningen. En utländsk studerande bör således icke kunna vägras uppehållstillstånd av skäl, som är hänförliga till den *generella* utlänningskontrollen. — Uppehållstillståndet kan emellertid, som ovan framhållits, enligt fast praxis även tjäna som ett medel för upprätthållande av en *individuell* kontroll. En utlänning, som icke är så grovt asocial, att han träffas av utvisningsbestämmelserna, men ändock icke är önskvärd här, kan sålunda genom att vägras uppehållstillstånd förmås lämna landet. Till denna kategori utlänningar torde de utländska studerandena endast undantagsvis höra. Fall kan dock inträffa, då det föreligger anledning att förmå även en utländsk studerande — oaktat han lever under ordnade ekonomiska förhållanden — att lämna landet, exempelvis om man konstaterat en begynnande sinnessjukdom eller om han utgör en säkerhetsrisk, d. v. s. fall då särskilda, mycket starka skäl talar för att han bör lämna landet, ehuru utvisningsanledning ej föreligger.

Enligt utredningens mening kan det icke komma i fråga att förmånsbehandla varje utlänning, som kommer hit under påstående att han avser att bedriva studier här. Som en första förutsättning bör givetvis gälla, att vederbörande utlänning blivit antagen vid en svensk läroanstalt och har för avsikt att ägna sig åt studier vid denna. Som ett andra villkor bör gälla, att utlänningen har sin ekonomi tryggad och icke för sin försörjning är nödsakad att till förfång för sina studier ägna sig åt förvärvsarbete.

På grund av det anförda får utredningen föreslå, att i 27 § utlänningskungörelsen upptas en föreskrift av innehåll att utlänning, som är inskriven vid svensk läroanstalt och vilkens försörjning under studietiden är tryggad, icke må utan särskilda skäl vägras uppehållstillstånd.

Förslaget innebär, att varje utländsk studerande, som kan visa, att han har sina ekonomiska förhållanden ordnade genom egna medel, stipendier, lån, studiebidrag från släktingar eller på annat sätt och därför för sin försörjning icke är beroende av förvärvsarbete vid sidan om studierna, skall beviljas uppehållstillstånd, så framt icke med hänsyn till hans personliga förhållanden *särskilda* skäl talar däremot.

När det gäller att avgöra, om vederbörande studerande har en sådan ekonomisk ställning att hans försörjning kan anses tryggad, kan givetvis svårigheter uppstå. Så torde särskilt bli fallet i fråga om sådana studerande som för sin vistelse här är beroende av garantier eller lån från enskilda personer. Det torde emellertid icke vara möjligt att fastställa några riktlinjer för vad som skall krävas för att en studerande skall anses ha erforderliga ekonomiska förutsättningar för att genomföra sina studier. Det måste därför ankomma på utlänningsmyndigheten att från fall till fall under hänsynstagande till alla föreliggande omständigheter avgöra, om dessa förutsättningar föreligger.

Med utgångspunkt från att en utlänning, som bedriver studier här, bör erhålla garantier för att han får stanna i landet för detta ändamål, så länge han har sin försörjning tryggad, synes uppehållstillstånd i princip böra meddelas för den tid, för vilken säkra ekonomiska garantier föreligger. Om sålunda en utländsk studerande beviljats stipendium för studier i vårt land och inskrivits vid någon av våra läroanstalter, bör han — under förutsättning att nöjaktig utredning om hans personliga förhållanden finnes tillgänglig — kunna beviljas uppehållstillstånd för den tid, under vilken stipendiet med säkerhet kan antas komma att utgå. I detta sammanhang förtjänar framhållas att de studerande, som vistas här på stipendier från FN, NIB, Svenska institutet och studentkårerna, genom det sätt, varpå de utses, torde ha blivit föremål för en tillförlitlig prövning av sina personliga förhållanden redan före ankomsten hit. Om de uppgifter, som därvid framkommit, ställs till utlänningskommissionens förfogande vid dess prövning av ansökan om uppehållstillstånd torde det vara möjligt att redan före stipendiatens inresa meddela honom uppehållstillstånd för den tid, som stipendiet avser.

Även om anledning ej föreligger att tillförsäkra studerande, som icke har sin ekonomi tryggad, garantier för en fortsatt vistelse i vårt land, synes dock angeläget att andra åtgärder vidtas i syfte att underlätta för dem att studera här. Bland dessa studerande torde finnas många som kommit hit med allvarliga föresatser att skaffa sig utbildning. Ofta saknar de dock av förklarliga skäl erfarenhet av våra förhållanden och har därför stora svårigheter att på egen hand utröna vilka möjligheter de kan ha att erhålla stipendier för sina tilltänkta studier.

I de fall då en studerande, som söker uppehållstillstånd under uppgift att han ämnar studera här, icke lyckats ordna de ekonomiska förutsättningarna härför, synes det därför vara av vikt att tillståndsärendet icke avgöres, innan möjligheterna för sökanden att erhålla stipendium för sina studier blivit utredda och det därmed står klart, om han kan få åtnjuta förmånsställningen för studerande. En sådan utredning skulle lämpligen kunna införskaffas på så sätt att utlänningskommissionen före den slutliga prövningen av hans ansökan om uppehållstillstånd genom remiss till något stipendiegivande organ inhämtar upplysningar om vilka stipendier, som skulle kunna tänkas komma i fråga för honom, och hänvisar honom att söka sådant stipendium. Förfarandet förutsätter givetvis att remissorganet har tillgång till erforderliga uppgifter om samtliga stipendier, som står till förfogande för utländska studerande. En samlad översikt över utländska studerandes stipendiemöjligheter synes för närvarande icke finnas tillgänglig hos något befintligt organ men torde ej erbjuda större svårigheter att åstadkomma. Enligt utredningens mening torde endast NIB och Svenska institutet ha ekonomiska och personella förutsättningar för uppgiften.

Därest en företagen utredning skulle ge vid handen att sökanden ej har möjlighet att erhålla stipendier för avsedda studier och ej heller kan visa, att han har sin försörjning ordnad på annat sätt än genom förvärvsarbete, föreligger givetvis ej anledning att tillförsäkra honom garantier för en fortsatt vistelse här. Enbart detta förhållande medför emellertid icke, att han bör vägras uppehållstillstånd. Under förutsättning att han kan visa, att han har möjlighet att genom arbetsanställning vinna sin försörjning, finnes ej anledning att vid prövningen av frågan om han skall erhålla uppehållstillstånd behandla honom annorlunda än varje annan utlänning, som för sin utkomst är beroende av förvärvsarbete. Det förhållandet att han är studerande eller uppger sig vara studerande bör sålunda icke i sådant fall diskriminera honom för vistelse här. Det är med andra ord icke utlänningskontrollens uppgift att sörja för att en sådan utlänning fullföljer tidigare påbörjade studier. Det bör sålunda i princip ankomma på utlänningen själv att bestämma om han i fortsättningen skall ägna sig åt studier eller åt förvärvsarbete.

Arbetstillstånd

För att de kunskaper, som vunnits genom teoretiska studier, skall kunna med utsikt till framgång omsättas i praktisk verksamhet, är det ofta av stor betydelse, att de kompletteras genom praktikantjänstgöring inom förvaltning eller näringsliv. I olika sammanhang har framhållits såsom angeläget att utlänningar, som vistas här för studier, beredes tillfälle till praktisk utbildning i form av lämpligt arbete under ferierna eller deltidsanställning under den tid undervisningen pågår. Behovet av en sådan utbildning har starkt understrukits av bl. a. administrationsutredningen för biståndet till utvecklingsländerna i dess betänkande »Den svenska utvecklingshjälpen» (SOU 1961: 50).

Det har emellertid visat sig möta stora svårigheter för utländska studerande att här skaffa sig ur utbildningssynpunkt lämpliga anställningar, ett förhållande som torde ha skilda orsaker. För en utlänning, som icke hjälpligt behärskar svenska språket, är språksvårigheten ett allvarligt hinder, eftersom ett visst mått av kunskaper i svenska i allmänhet utgör en oundgänglig förutsättning för att en praktikant skall kunna fullgöra sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt och uppnå syftet med sin tjänstgöring. Härtill kommer att utländska studerande i vart fall under ferietid har att i fråga om mera kvalificerade och välavlönade arbeten möta en stark konkurrens från svenska studerande, som redan genom sin språkkunnighet har ett försteg framför utländska medsökande. Vidare är att beakta att ett stort antal praktikanttjänster besättes genom den omfattande praktikantförmedling, som bedrives av bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen och Svenska Industrins Praktiknämnd. I icke ringa utsträckning torde svårigheterna för utländska studerande att här skaffa sig praktisk utbildning ha sin grund i

det förhållandet att möjligheterna för utlänningar att genom den offentliga arbetsförmedlingen erhålla anvisning på arbete är starkt begränsade på grund av att arbetsförmedlingarna enligt de för dem utfärdade föreskrifterna icke äger anvisa arbete åt utländsk arbetssökande med mindre denne dessförinnan erhållit arbetstillstånd. Sådant tillstånd kan han emellertid enligt tillämpad praxis få endast under förutsättning att han kan visa, att erbjudande om arbetsanställning föreligger.

Åtgärder har under senare tid vidtagits för att öka möjligheterna till praktikanttjänstgöring. Under våren 1962 tillsattes sålunda inom NIB ett utskott för praktikfrågor med uppgift att undersöka möjligheterna att anskaffa praktikplatser åt sådana studerande från utvecklingsländerna, som vistas i Sverige på svenska stipendier från statliga eller privata institutioner. I en mellan nämnden och arbetsmarknadsstyrelsen nyligen träffad överenskommelse om samarbete vid förmedling av praktikanställningar har styrelsen förklarat sig villig att genom den offentliga arbetsförmedlingen förmedla praktikanställningar till stipendiater från utvecklingsländerna. Det finnes anledning antaga, att en praktikförmedling, vars verksamhet stödes av arbetsmarknadsmyndigheterna, har stora utsikter att avhjälpa den rådande bristen på praktikplatser för denna kategori studerande. Det bör dock beaktas, att den föreslagna förmedlingsverksamheten har en begränsad betydelse, eftersom den avser endast en mindre grupp studerande. Det synes därför önskvärt, att åtgärder vidtages för att öka möjligheterna även för andra studerande att erhålla praktisk utbildning.

Behovet av ökade möjligheter för utländska studerande att erhålla lämpliga arbetsanställningar föranledes emellertid icke blott av deras önskan att skaffa sig praktisk utbildning. Icke sällan torde förekomma att utländska studerande, som vistas här under längre tid, uppbär stipendier eller studiebidrag endast för den tid undervisningen pågår och på grund härav måste försörja sig under ferierna genom förvärvsarbete. Deras möjligheter att skaffa sig mera kvalificerade anställningar är dock, som ovan framhållits, starkt begränsade. I allmänhet torde de vara hänvisade till att ta anställning som diskare eller köksbiträden eller inom annat yrke, där konkurrensen om arbetstillfällena på grund av mindre goda löne- och arbetsförhållanden är liten eller obefintlig. Den rådande ordningen är ur skilda synpunkter otillfredsställande. Det är därför önskvärt, att svårigheterna för dem att erhålla mera kvalificerade feriearbeten såvitt möjligt undanröjes.

Önskemålet att underlätta för de utländska studerandena att skaffa sig lämpliga praktikplatser eller andra arbetsanställningar torde bäst tillgodoses, om de befrias från skyldighet att ha arbetstillstånd. Med utgångspunkt från att studerande under den tid undervisningen pågår icke kan utan intrång i studierna ägna sig åt förvärvsarbete och med hänsyn till att tillgången på lämpliga praktikplatser och andra arbetsanställningar torde vara tillräcklig endast under sommaren bör befrielse från skyldighet att ha ar-

betstillstånd komma i fråga endast sommartid, förslagsvis tiden den 15 maj—den 15 september. Den föreslagna tiden sammanfaller med den tid, för vilken polismyndighet enligt nu gällande ordning kan befria utländsk studerande från skyldighet att ha arbetstillstånd, såvitt avser vissa okvalificerade yrken såsom diskare, köksbiträde etc. En sådan begränsning av den tillståndsfria tiden torde vara nödvändig även av andra skäl. En annan ordning skulle bl. a. medföra, att de praktikanter, som Sverige enligt ingångna utbytesavtal förbundit sig att mottaga, skulle försättas i ett sämre läge än utländska studerande och att möjligheterna att placera dessa praktikanter skulle minska.

Utredningen får på grund av det anförda föreslå, att i 37 § utlänningskungörelsen upptas en föreskrift av innehåll att utländsk studerande, som i fråga om rätten att vistas här åtnjuter en förmånsställning, skall vara befriad från skyldighet att ha arbetstillstånd under tiden den 15 maj—den 15 september. Härmed kommer också arbetsförmedlingen att vara oförhindrad att förmedla arbetsanställningar åt dessa utlänningar för nämnda tid.

Det är givet att det stundom kan vara önskvärt, att en utländsk studerande beredes möjlighet till praktiktjänstgöring även på annan tid än sommartid. Detta önskemål synes dock kunna helt tillgodoses inom ramen för den nu gällande ordningen. Så skulle kunna ske om utlänningsmyndigheten vid sin prövning av ansökan om arbetstillstånd för praktikanställning lade avgörande vikt vid vederbörandes behov av praktisk utbildning. Eftersom det antal studerande, som kan komma i fråga för praktikanställning under terminerna, icke kan antas komma att bli särskilt stort, behöver ej befaras att en välvillig tillståndsgivning skall medföra något nämnvärt tryck på den svenska arbetsmarknaden eller allvarligt försvåra möjligheterna att placera avtalspraktikanterna.

De av utredningen förordade lättnaderna i fråga om arbetstillstånd för vissa utländska studerande kommer givetvis att medföra en ökad konkurrens om arbetstillfällena och särskilt i fråga om mera välbetalda eller från andra synpunkter eftertraktade anställningar. Emellertid har särskilt från studenthåll betonats värdet av att lättnader beredes utländska studerande i förevarande hänseende. Det måste därför antagas, att de svenska studerandena är beredda att acceptera den ökade konkurrens om arbetstillfällena, som den föreslagna ordningen innebär.

Eftersom befrielsen från skyldighet att ha arbetstillstånd enligt förslaget skall vara beroende av att vederbörande utlänning intar en förmånsställning i fråga om rätten att vistas här, synes erforderligt att utlänningsmyndigheten i samband med varje beslut om uppehållstillstånd klargör, om vederbörande utlänning tillhör den kategori, som är förmånsberättigad och därigenom befriad från skyldighet att ha arbetstillstånd under den angivna tiden. Om så är fallet, torde det vara lämpligt att en erinran om befrielsen göres på den handling, varå beviset om uppehållstillstånd tecknats. Ut-

länningen kan på så sätt vid behov lätt visa, att han äger rätt att utan särskilt tillstånd inneha anställning under ifrågavarande tid.

Övriga frågor

Såsom framgår av avsnittet om villkoren för inskrivning vid universitet av utländska studerande har universitetskanslersämbetet tidigare inhämtat utlänningskommissionens yttrande i ärenden rörande inskrivning av ickenordiska medborgare. Uppgifter, som därvid framkommit, har stundom lett till att ämbetet ej givit dispens från gällande behörighetsföreskrifter i fall där så skulle ha skett, om yttrande ej inhämtats. De bestämmelser i universitetsstatuterna, som reglerar villkoren för tillträde till universiteten, uppställer emellertid ej något krav på att inträdessökande skall förete utredning rörande sina personliga förhållanden. Statuterna förutsätter alltså, att prövningen av inskrivningsansökan endast skall avse frågan om studeranden äger behörighet att vinna inträde vid universitetet. Principen att rent personliga förhållanden icke inverkar på rätten att bedriva universitetsstudier kommer även till uttryck i disciplinstadgan för de studerande vid rikets universitet och vissa andra läroanstalter. Enligt denna må disciplinära åtgärder — varning, avstängning och relegation — åläggas studerande endast för sådana oegentliga förfaranden, som riktar sig mot läroanstalten eller dess verksamhet, såsom störande eller hindrande av undervisningen, skadegörelse å eller tillgrepp av egendom, som tillhör läroanstalten, och användning av otillåtna hjälpmedel.

Prövningen av frågan om inskrivning av utländsk studerande vid svensk läroanstalt synes därför — i den mån icke annorlunda föreskrivits — ej böra ske under hänsynstagande till utlänningens rent personliga förhållanden utan endast under beaktande av sökandens behörighet och studieförutsättningar. Universitetskanslerns beslut att frångå det tidigare tillämpade remissförfarandet synes därför välgrundat. Belastningen på den svenska utbildningsapparaten av utlänningar bör således icke regleras av utlänningskontrollen utan av inskrivningsmyndigheterna. Mot denna ordning skulle kunna invändas att den är förenad med vissa olägenheter. Därest inskrivning sker av studerande, som ännu ej erhållit uppehållstillstånd, kan inträffa att utlänningskommissionen vid sin prövning av tillståndsärendet ser sig på grund av den inskrivnes personliga förhållanden nödsakad att vägra honom uppehållstillstånd. I sådant fall måste han, om han redan påbörjat studierna vid läroanstalten, avbryta dessa och lämna landet. Han kan därigenom förlora värdefull studietid och åsamkas onödiga kostnader och besvär. Därest tillgången på studieplatser vid läroanstalten är begränsad uppkommer även den olägenheten, att han utan nytta för sig själv under en tid uppehållit en plats till förfång för någon annan inträdessökande. Med hänsyn till att det sällan torde förekomma, att en redan inskriven stu-

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utlännings tillträde till offentlig tjänst. [7]

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [3]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]

Finansdepartementet

Preliminär nationalbudget för år 1963. [8]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]
1955 års universitetsutredning VII. 1. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. [9] 2. Universitetsväsendets organisation. [10]

Inrikesdepartementet

Kommunalförbundens lånerätt. [2]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. [5]
Uppehållstillstånd m.m. för utländska studerande. [11]

IDUNS TRYCKERIAKTIEBOLAG, ESSELTE AB, STOCKHOLM 1963